

**EEN GROEN DORP
IN EEN STERKE REGIO**
Het kan wél

The logo graphic consists of three nested squares. The outermost square is dark green, the middle square is light green, and the innermost square is dark green. The text 'D66' is centered within the innermost dark green square.

D66

**EEN GROEN DORP
IN EEN STERKE REGIO
Het kan wél**

Voorwoord

Als ik wandel over de dijk langs de Dwarswatering, of hardloop in de polder, dan voel ik waarom ik me inzet voor Leiderdorp. Dit dorp is mijn thuis. Hier ben ik geboren, opgegroeid, hier woon ik en hier zijn mijn kinderen groot geworden. Leiderdorp is overzichtelijk en betrokken, met sterke verenigingen, ondernemende mensen en burens die elkaar kennen. Dat willen we koesteren. En tegelijkertijd weten we: stilstaan is geen optie.

We willen dat wonen betaalbaar is, ook voor een nieuwe generatie Leiderdorpers. Maar ruimte is schaars en belangen botsen. Juist dan is het belangrijk om helder te zijn over wat ons drijft. Voor D66 Leiderdorp is dat vooruitgang met oog voor elkaar. Niet alles tegelijk willen, zorgvuldig afwegen, maar wel durven kiezen. Als de gemeente iets belooft, dan hou je je daaraan. Dat is wat inwoners van ons mogen verwachten. Want het kan wél, als we het maar samen doen.

We geloven sterk in samenwerking in de regio. Veel vraagstukken stoppen niet bij de gemeentegrens: fijn wonen, betaalbare energie, goede bereikbaarheid en onze veiligheid. Door intensief samen te werken met onze buurgemeenten maken we Leiderdorp sterker. Niet door op te gaan in de regio, maar door vanuit onze eigen kracht bij te dragen. Zo kunnen we meer bereiken voor ons dorp: voor onze inwoners, verenigingen en ondernemers.

We kiezen daarom voor vijf doorbraken die Leiderdorp én de hele regio vooruithelpen:

- Tien nieuwe buurten in de Leidse regio, zodat iedereen een fijn, betaalbaar en groen thuis kan vinden.
- Onderwijs op maat, zodat ieder kind de ruimte krijgt om talenten te ontdekken en kansen te grijpen.
- Betaalbare groene energie, zodat duurzame energie bereikbaar is voor iedereen. Niemand blijft in de kou staan.
- Toekomstbestendige en slimme economie, zodat we lokaal ondernemerschap versterken met innovatie, digitalisering en eerlijke groei.
- De gezondste generatie ooit, zodat we aan een dorp bouwen waar gezond opgroeien en vitaal oud worden vanzelfsprekend is.

Tegelijkertijd blijft onze blik stevig gericht op de wijken en straten van Leiderdorp zelf. Op speelplekken waar kinderen veilig buiten kunnen zijn. Op ontmoetingsplekken waar burens elkaar vinden. Op sportvelden, schoolpleinen en parken die groener worden en verkoeling bieden op warme dagen. Op de veiligheid voor iedereen op straat. Op een dorp waar je je thuis voelt, of je hier nu al jaren woont of hier net bent komen wonen.

We investeren in de toekomst van onze jeugd, in cultuur en onderwijs, in wonen voor starters en voor mensen in essentiële beroepen. We helpen inwoners hun huis te verduurzamen, zodat niemand in de kou hoeft te zitten en iedereen kan profiteren van nieuwe ontwikkelingen, ook huurders en sportverenigingen. We bouwen de Sterrentuin uit tot een echt cultureel centrum voor de bibliotheek, film, muziek, theater en ontmoeting. We brengen schoolzwemmen terug: voor de veiligheid van onze kinderen én voor een gezonde toekomst van zwembad De Does. We werken samen met energiecoöperaties en inwoners aan slimme oplossingen voor het volle stroomnet, zodat Leiderdorp voorbereid is op de toekomst, ook in tijden van crisis.

En we zorgen ervoor dat de gemeente dichtbij en toegankelijk blijft. Digitaal waar het kan, persoonlijk waar het moet. Met oog voor privacy, veiligheid en inclusie. De democratie leeft niet alleen in de raadzaal, maar juist in de gesprekken op straat, bij verenigingen en in buurthuizen. Daar begint vertrouwen.

Dit verkiezingsprogramma ademt die overtuiging: dat vooruitgang menselijk is, dat samenwerking loont en dat optimisme geen naïviteit is, maar een keuze. Een keuze om te blijven geloven in wat mogelijk is.

Voor Leiderdorp.

Voor vandaag én morgen.

Want het kan wél.

Mieke van Ulden

Lijsttrekker D66 Leiderdorp

Inleiding

Het kan wél in de Leidse regio

De Leidse regio – Leiden, Leiderdorp, Katwijk, Oegstgeest en Voorschoten – is een historische regio met een eeuwenlange traditie van vrijheid, wetenschap en vernieuwing. Hier is ruimte voor dromen én doen. We bouwen voort op het landelijke D66-programma en kiezen lokaal voor echte vooruitgang. Met lef, met visie en met een open blik naar de toekomst. Wij geloven in een regio waar iedereen mee kan doen. Waar vrijheid voelbaar is op straat, in de klas, in de zorg en online. Een regio waar we samen bouwen aan een gezonde, groene en kansrijke toekomst. Want dat kan wél.

Onze vijf doorbraken voor de Leidse regio

1. Meer dan 10 nieuwe buurten – een thuis voor iedereen

De woningnood doorbreken we lokaal. We bouwen meer dan tien nieuwe, groene buurten, binnen en rond onze gemeenten. Met betaalbare koop- en huurwoningen, ruimte voor studenten, starters, gezinnen en senioren. Met scholen, huisarts, sport en OV dichtbij.

- Wij bouwen 10 nieuwe buurten in de regio;
- Innovatieve woonvormen voor jongeren én senioren;
- Snellere procedures en meer regie door gemeenten.

2. Onderwijs op maat voor iedereen

Onderwijs is de motor van gelijke kansen. Hier, in de regio van de oudste universiteit van Nederland, maken we leren persoonlijker en toegankelijker.

- Investeren in de huisvesting van scholen;
- Meer maatwerk en talentontwikkeling in het VO en MBO;
- Sterke samenwerking tussen scholen, wetenschap en bedrijfsleven;
- Brede ondersteuning voor leerlingen, van jong tot jongvolwassen.
- Iedere leerling verdient een toekomst die past bij zijn of haar talent.

3. Betaalbare, groene energie van regionale bodem

We versnellen de energietransitie – samen met inwoners, bedrijven en kennisinstellingen.

- Voortbouwen op het Nationale isolatieoffensief, niemand mag in de kou zitten;
- Netbewuste laadpalen, woningen en energy hubs maken ruimte op het elektriciteitsnet;
- Wij ondersteunen en stimuleren energiegemeenschappen;
- Wij werken regionaal aan een robuust energiesysteem.

4. Een nieuwe, toekomstbestendige en slimme economie

De Leidse regio is een internationale kennis- en innovatieregio. We versterken die positie – en zorgen dat iedereen profiteert. Hier groeien banen van de toekomst.

- Fors investeren in biotech, life sciences & health;
- Ruimte voor startups, scale-ups, mkb en ZZP'ers;
- Meer praktijk- en technologie-onderwijs;
- Betere bereikbaarheid: lightrail, fietsnetwerk en groene mobiliteit.

5. De gezondste generatie ooit – jong én oud

Gezondheid begint in de wijk en begint bij preventie. We bouwen aan vitale dorpen en steden. Samen maken we de Leidse regio de gezondste plek om op te groeien en oud te worden.

- Sport en bewegen dichtbij: van sporthal tot wandelroute;
- Gezonde scholen en een rookvrije generatie;
- Buurtteams en wijkzorg dichtbij mensen;
- Goede ouderenzorg, inclusief moderne woonzorgconcepten;
- Mentale gezondheid en preventie centraal.

Vrijheid als kompas

Vrijheid is hier geboren – van de ruimte om jezelf te zijn op straat tot de eerste moderne universiteit. Vrijheid betekent keuzes kunnen maken, jezelf kunnen zijn, toegang hebben tot kansen. We blijven bouwen aan een regio die open, vrij en verdraagzaam is. Waar iedereen meedoet, ongeacht achtergrond, wie je bent of van wie je houdt. Waar democratie werkt – van buurtinitiatief tot raadszaal.

De Leidse regio heeft het in zich.

Het kan wél.

En wij gaan het doen!

Inhoudsopgave

1. Vrijheid in een onzekere wereld, het kan wél	8
2. Iedereen verdient een fijn thuis	15
3. Een groen, klimaatbehendig en energiezuinig dorp	22
4. Bereikbaarheid voor iedereen	30
5. Klimaat, energie en economie	36
6. Niemand laten vallen: een vangnet dat werkt voor iedereen	41
7. Onderwijs, Kunst en Cultuur maken mensen	46
8. Werken aan de gezondste generatie ooit	55
9. Democratie, dat zijn wij	61
10. Sterk door samenwerking: regionaal versterken van lokale kracht	66
11. Financiële uitgangspunten	69
Onze drijfveren	73

Hoofdstuk 1

Vrijheid in een onzekere wereld, het kan wél

Vrijheid in een onzekere wereld, het kan wél

Met vrijheid openen we ons verkiezingsprogramma. En dat is niet voor niets. Het is de basis voor alles. Voor D66 betekent vrijheid dat iedereen zichzelf mag zijn, mee mag doen en een stem krijgt. Maar ook het principe dat vrijheid niet alleen voor een paar mensen is, maar voor ons allemaal. Vrijheid bestaat pas echt als iedereen de kansen en mogelijkheden heeft om echt vrij te zijn en als we rekening houden met toekomstige generaties. Zo bouwen we samen aan een samenleving die recht doet aan iedereen en waar politiek van iedereen is.

De wereld is – ten opzichte van vier jaar geleden – onzekerder, onveiliger en onvoorspelbaarder geworden. Mensen zijn op de vlucht voor oorlog of noodweer. Autocratische leiders openen de aanval op de oppositie, rechters en journalisten. Populisten zaaien angst en verdeeldheid. Te midden van deze onzekerheid is de Leidse regio een baken rust en stabiliteit. Dat is mede te danken aan de inzet van D66 in de colleges en gemeenteraden. Onze wethouders en raadsleden zijn gericht op samenwerken en verbeteren met inwoners en andere partijen de leefbaarheid in ons dorp. Bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties denken mee over lastige keuzes.

Wij werken aan een regio waar iedereen welkom is, iedereen zich veilig voelt en zichzelf kan zijn, ongeacht geaardheid, geslacht/gender, afkomst of inkomen. Een plek waar je 's nachts veilig over straat kunt, waar slachtoffers van seksueel geweld steun en hulp krijgen, waar mensen met verward gedrag zorg ontvangen in plaats van straf, en waar iedereen een thuis kan vinden. We koesteren onze vrijheid en tonen respect voor elkaar — iets wat zichtbaar is in de vele verenigingen, buurtinitiatieven en vrijwilligers die onze regio rijk is. In een drukke regio als de Leidse zijn verdraagzaamheid en samenwerking onmisbaar. Elkaar helpen en zorgen dat verschillen ons sterker maken. Daarom strijdt D66 voor gelijke kansen en gelijke rechten – voor iedereen, altijd, overal.

Doelstellingen

- Iedereen heeft recht op een veilig dak boven het hoofd.
- D66 vergroot de vrijheid en veiligheid om te zijn wie je bent.
- Digitaal leven we net zo veilig als fysiek.
- Door met elkaar rekening te houden vergroten we de leefbaarheid en vrijheid voor iedereen.

1.1 Iedereen heeft recht op een veilig dak boven het hoofd.

Een dak boven je hoofd is een basisvoorwaarde voor een veilig bestaan en we werken hard om dat voor iedereen mogelijk te maken. Van starter en student tot leraar en gepensioneerde. Daarnaast vangen we in de Leidse regio Oekraïners en vluchtelingen op en bieden we statushouders een nieuwe start. D66 vindt het belangrijk dat we daarmee doorgaan. Wij willen in de Leidse regio kijken hoe we in samenwerking met de andere gemeenten aan de landelijke opdrachten en de lokale noodzaak kunnen voldoen.

- Met ambitieuze plannen voor **meer woningen en een sociaal vangnet voor alle inwoners** zorgen we dat iedereen gelijke kansen heeft op een vrij en gelukkig leven. Wij hebben speciale aandacht voor ouderen die door willen stromen om zo ruimte te maken voor starters, jongeren en gezinnen.
- D66 wil dat **mensen met essentiële beroepen**, zoals leraren, zorgmedewerkers of agenten voorrang kunnen krijgen op een woning in Leiderdorp.
- Er moeten meer **noodwoningen** komen. Dat zijn woningen die voor maximaal een half jaar gehuurd kunnen worden, bijvoorbeeld in het geval van huiselijk geweld, scheiding of verhuizing. D66 Leiderdorp wil dat de gemeente hierover in gesprek gaat met de woningbouwcorporaties en andere verhuurders in de regio.
- Niemand hoort op straat te slapen. Daarom wil D66 Leiderdorp dat, mocht dit zich in Leiderdorp voordoen, dat de gemeente in overleg gaat met de regio om te zorgen voor voldoende **gratis nachtopvang met maaltijd** voor dakloze mensen.
- D66 wil dat er in Leiderdorp opvang beschikbaar blijft voor **Oekraïners**. Gezinnen moeten hier kunnen wonen, leven en leren tot die verschrikkelijke oorlog voorbij is.
- D66 zorgt ervoor dat **nieuwkomers** (waaronder statushouders) die in Leiderdorp een woning hebben gekregen, hartelijk worden ontvangen. Aan hen worden meteen taallessen en een taalbuddy aangeboden, zij krijgen een Sleutelpas voor goedkopere toegang tot culturele instellingen en sportclubs en zij worden wegwijs gemaakt in het sterke verenigingen- en vrijwilligersleven van Leiderdorp. De gemeente helpt deze Nieuwkomers bij het vinden van werk waarbij hun talenten zoveel mogelijk benut worden.
- D66 Leiderdorp wil dat mensen die vluchten voor oorlog en geweld in de regio worden opgevangen, conform de afspraken van de **Spreadingswet**. Wij werken samen met de omliggende gemeenten om dit gezamenlijk te realiseren.

1.2 D66 vergroot de vrijheid en veiligheid om te zijn wie je bent

D66 Leiderdorp vindt het belangrijk dat iedereen gezien wordt zoals diegene is en dat mensen zelf regie hebben op hun leven. Wij duwen mensen niet in hokjes en laten mensen ook niet in hokjes duwen.

- Wij willen dat er regionale **Psycholances** komen voor 24/7 acute psychiatrische hulp op straat en voor inwoners. Verwarde personen verdienen hulp en moeten niet onnodig gecriminaliseerd worden. Dat is beter voor hen en voor de omgeving.
- D66 wil voorkomen dat seksueel geweld zich voordoet. **Nee = Nee**. Dat kan bijvoorbeeld door stil te staan bij de 'Ben je oke?-campagne'. We gaan daarover in gesprek met de lokale verenigingen om samen te kijken hoe we hier meer aandacht voor kunnen krijgen in ons dorp.
- D66 Leiderdorp wil **de veiligheid in de openbare ruimte voor vrouwen en kinderen dag en nacht vergroten**. Donkere hoekjes, verlaten tunneltjes of onveilig ervaren fietspaden pakken we aan. D66 wil dat er een permanente campagne gevoerd wordt voor, de op voorstel van D66 Leiderdorp, "Samen Veilig Leiderdorp"-lijst waarbij zulke plekken gemeld kunnen worden. We maken ons er hard voor dat de gemeente deze plekken met voorrang aanpakt.
- D66 staat voor het **demonstratierecht**. In Leiderdorp is vooralsnog niet gedemonstreerd maar die behoefte kan er in de toekomst komen. Wij vragen van de burgemeester dat, als er wel behoefte is, betogers door de politie worden beschermd zodat zij kunnen protesteren, ongeacht het onderwerp. Van demonstranten verwachten wij dat zij respectvol en vreedzaam omgaan met de politie en buurtbewoners. Demonstreren is geen vrijbrief voor wangedrag.
- We staan pal voor de **rechten van lhbtq+mensen**. Iedereen moet zichtbaar zichzelf kunnen zijn. Discriminatie, geweld en andere vormen van uitsluiting zijn onacceptabel. D66 Leiderdorp wil dat op het gemeentehuis de regenboogvlag jaarlijks wappert op "Coming out day".
- D66 Leiderdorp is in beginsel tegen **cameratoezicht en preventief fouilleren**. Slechts als er zich een hele duidelijke, dringende en bijzondere noodzaak voordoet, kan D66 instemmen met zulke maatregelen. In zo'n geval kan het alleen gaan om tijdelijke inzet die goed gereguleerd en gecontroleerd wordt. D66 ziet op dit moment in Leiderdorp geen locaties en/ of situaties waarin cameratoezicht of preventief fouilleren nodig zou zijn.
- We moeten onze **samenleving weerbaarder maken** en ons voorbereiden op crises. D66 Leiderdorp wil in parkeergarages en andere publieke plekken ruimte maken voor veiligheid en weerbaarheid. Die ruimte kan gebruikt worden onder andere voor een robuust energiesysteem met batterijopslag, schoon drinkwater, voedselopslag en schuilplekken

1.3 D66 beschermt jouw vrijheid ook online

D66 Leiderdorp vindt het belangrijk dat mensen zich niet alleen op straat, maar ook online vrij, veilig en weerbaar voelen. Digitale vrijheid betekent dat mensen zichzelf kunnen zijn zonder angst voor controle, misbruik of dreiging. De gemeente heeft daarin een verantwoordelijkheid.

- D66 Leiderdorp wil dat iedere gemeente in onze regio structureel investeert in **digitale veiligheid**. De gemeente moet goed omgaan met de persoonsgegevens van inwoners en dus de infrastructuur goed op orde te hebben. Dat betekent stevig budget, duidelijke bestuurlijke verantwoordelijkheid en jaarlijkse evaluaties. Digitale veiligheid hoort net zo serieus genomen te worden als fysieke veiligheid.
- D66 Leiderdorp vindt dat inwoners en ondernemers **weerbaar** moeten zijn tegen online oplichting, haat en desinformatie. Hier moet op school al mee worden begonnen. De bibliotheek wordt hét punt om inwoners, ondernemers en scholen daarbij te helpen, bijvoorbeeld met trainingen, **cyberambassadeurs** en bewustwordingscampagnes. Onze 'cyberburgemeester' gaat voorop in deze ontwikkelingen online. Wie online de weg kwijtraakt, verdient steun en geen verwijten.
- Wat D66 Leiderdorp betreft, spreekt de gemeente zich telkens luid en duidelijk uit tegen het **online shamen van slachtoffers** door beelden van strafbare feiten te delen. De gevolgen hiervan zijn soms groter dan van het misdrijf zelf. Normeren gaat hand in hand met voorlichting aan ouders en kinderen. De gemeente neemt hiervoor het initiatief.
- D66 wil dat de gemeente cyberaanvallen kan opvangen. Daarom **oefenen** we in de regio samen crisisscenario's, net als bij brand of overstroming. Bij cyberaanvallen zijn de gevolgen merkbaar in het echte leven en ver buiten de gemeentegrens. Als systemen plat gaan, moet de gemeente weten wat te doen — ook digitaal moet het bestuur paraat staan!
- D66 vindt dat je moet kunnen vertrouwen op de digitale systemen van je gemeente. Daarom moet de informatiebeveiliging op orde zijn en moet bij de inkoop van hard- en software, het aangaan van samenwerkingen of het afnemen van diensten gekeken worden naar veiligheid en privacy. **Goedkoop mag nooit onveilig betekenen**. Als dat gebruikstechnisch kan, heeft D66 voorkeur voor een product van Europese makelij.
- D66 wil dat mensen in Leiderdorp en de regio online net zo beschermd zijn als offline. We willen dat de gemeente het landelijke **meldpunt voor digitale dreigingen** zoals bedreigingen of haatzaaien breder bekend maakt en scholen betreft bij het vergroten van digitale veiligheid onder jongeren.
- D66 stimuleert **regionale samenwerking** en samenwerking binnen de veiligheidsregio Hollands-Midden. De gemeenten in de veiligheidsregio moeten kennis delen, incidenten samen aanpakken en zonder gêne leren van elkaars fouten. Digitale dreiging stopt niet bij de gemeentegrens – onze bescherming dus ook niet.
- Als inwoner moet je er vanuit kunnen gaan dat de gemeente goed omgaat met jouw persoonsgegevens. De gemeente moet het goede voorbeeld geven. Om die reden krijgen medewerkers training in **digitale veiligheid en privacy**.
- D66 wil dat mensen **transparant** kunnen zien wat de gemeente digitaal over hen weet en doet. Digitale dienstverlening moet eerlijk, veilig en toegankelijk zijn – ook voor mensen die digitaal minder vaardig zijn.

- Bescherming van de privacy mag er niet toe leiden dat inwoners en ondernemers telkens hun persoonsgegevens opnieuw met de gemeente moeten delen. Wat bij de gemeente bekend is, wordt opnieuw gebruikt. **Onnodige bureaucratie wordt voorkomen.** Gegevens worden actueel gehouden en goed beveiligd.
- D66 laat niemand in een digitaal hokje duwen. Algoritmes en systemen die leiden tot uitsluiting, discriminatie of oncontroleerbare profilering horen niet thuis in onze gemeente. **Digitale rechtvaardigheid** is mensenrecht. D66 hecht waarde aan het herkennen en aanpakken van onbewuste vooroordelen binnen de gemeente.

1.4 Door met elkaar rekening te houden vergroten we de leefbaarheid en vrijheid voor iedereen

In een drukke regio als de onze is het belangrijk dat we elkaar de ruimte geven, doordat we weten wat we van elkaar kunnen verwachten. Daarom maken we samen afspraken — over hoe we met elkaar en onze omgeving omgaan. Voor D66 geldt: afspraak is afspraak. Handhaving hoort daarbij. Niet om te straffen, maar om te zorgen dat het eerlijk blijft en dat we op elkaar kunnen rekenen. Want juist als regels worden nageleefd, ontstaat er vrijheid voor iedereen.

- D66 Leiderdorp zet handhaving door BOA's in voor het **verbeteren van de leefomgeving**. Zij controleren dus op overlast in parken en op straat, op afval, geluidsoverlast, seksuele intimidatie en verkeersveiligheid.
- Wat D66 betreft krijgt iedereen een **tweede kans** bij kleine overtredingen. De overheid is geen boetemachine. Als er een overtreding wordt vastgesteld, krijgt in beginsel iedereen de eerste keer een waarschuwing. Bij dreigend gevaar of misdrijven wordt er meteen opgetreden.
- We willen vooral inzetten op het voorkomen van **jongerenoverlast**. D66 Leiderdorp wil dat handhavers en jongeren in gesprek gaan om overlast te stoppen. D66 is voor het versterken van de rol van het jongerenwerk en wil dat er voor jongeren genoeg te doen is in het dorp.
- D66 Leiderdorp wil dat de burgemeester toeziet op een **goede samenwerking** tussen de Politie en de gemeentelijke BOA's om ervoor te zorgen dat er geen gaten vallen in de handhaving.
- **Buurtbewoners** worden betrokken bij handhaving en de veiligheid van de buurt. Samen met het gemeentebestuur en de politie benoemen de buurtbewoners de belangrijkste problemen en maken ze afspraken over wat er wordt aangepakt. Voorbeelden van andere gemeenten, zoals 'Buurt Bestuurt' uit Rotterdam, worden hiervoor overgenomen.
- D66 Leiderdorp wil **goed overleg** tussen BOA's, ondernemersverenigingen, horecaondernemers en winkelcentra over hoe de handhaving beter en efficiënter kan worden ingericht.
- Politie en burgemeester moeten **drugshandelaren op straat en drugsoverlast** streng aanpakken. Dit is een criminele markt waar gevaar vanuit gaat en die voor veel overlast zorgt.

- Er moet voldoende capaciteit zijn voor **politie in de wijk**. De wijkagent kan samen met inwoners, ondernemers en scholen makkelijker signaleren en sneller ingrijpen. De wijkagent moet kunnen steunen op voldoende blauwe collega's om ook echt het verschil te kunnen maken.
- Voor ieders veiligheid is het essentieel dat de **wijkagent zichtbaar en aanspreekbaar** is. Door online aanwezig te zijn, is de politie ook benaderbaar voor jongeren.
- Met vele andere Nederlanders **eisen wij de nacht terug!** Om nachtelijke criminaliteit te voorkomen en te beperken, wil D66 Leiderdorp dat er periodiek overleg is tussen de gemeente, de politie en de betrokken partijen zoals bewoners, bedrijventerreinen, beveiligingsbedrijven en de horeca. D66 Leiderdorp vindt dat zowel politie als BOA's in de nacht duidelijk aanwezig moeten zijn op doorgaande fietsroutes, plekken die als onveilig worden ervaren en tijdens evenementen. Zo houden we Leiderdorp ook 's nachts veilig.

Hoofdstuk 2

Iedereen verdient een fijn thuis

Iedereen verdient een fijn thuis

Een goed leven begint met een prettig huis, in een buurt waar je je thuis voelt met winkels, school, huisarts en opvang dichtbij. Wonen is een sociaal grondrecht. Dat houdt in dat iedereen in een veilige, levendige buurt moet kunnen wonen, met speelplekken, groen, goede voorzieningen en ruimte voor ontmoeting. D66 werkt samen met bewoners en woningcorporaties aan zulke buurten. We bouwen met het oog op de lange termijn – tot ver na 2050 omdat ook toekomstige generaties een fijn thuis verdienen.

De realiteit is dat het vinden van een (duurzame) woning steeds moeilijker is. Ook in Leiderdorp en de regio laat het huizentekort zich voelen. Huizen zijn onbetaalbaar, jongeren wachten jaren op hun eerste eigen plek en oudere mensen kunnen geen geschikte woning vinden. Ook hele beroeps- groepen, zoals leraren, agenten en zorgverleners komen er niet tussen. Dat is oneerlijk. D66 wil dat iedereen, jong of oud, starter of senior, student of statushouder, een dak boven zijn hoofd heeft.

Daarom zijn er in onze regio ook doorbraken nodig. Wij maken woningdelen makkelijker en bouwen tien nieuwe buurten in de Leidse regio, nabij voorzieningen en in een groene omgeving. Wij zetten in op meer betaalbare woonruimte - van sociale huur tot koopwoningen. Woonruimte die jongeren de kans geeft om te starten, studenten helpt het huis uit te gaan, en ouderen de ruimte biedt om door te stromen naar een comfortabel en levensbestendig huis, met voorzieningen dichtbij. Voor mensen werkzaam in essentiële beroepen, zoals zorgmedewerkers en leraren, zorgen we voor betaalbare huur- en koopwoningen. Dat zij in de regio wonen helpt iedereen in de samenleving.

Doelstellingen

- De gemeente voert regie en pakt de wachtlijsten aan.
- Betaalbare woningen nabij voorzieningen en niet ten koste van groen.
- Nieuwe woningen bouwen voor jongeren, starters en ouderen.
- Woningen worden duurzamer en zijn klaar voor een veranderend klimaat.
- De straat geeft plezier!
- Meer kamers voor studenten door hospitaverhuur en woningdelen.
- Deze locaties pakken wij aan.

2.1 De gemeente voert regie en pakt de wachtlijsten aan

In de regio zijn te weinig betaalbare huizen, wachten jongeren jaren op hun eerste eigen plek en kunnen oudere mensen geen geschikte woning vinden om door te stromen. De gemeente blijft daarom stap voor stap aan de slag met de ontwikkeling van nieuwe woningbouw in ons dorp.

- D66 wil dat het gemeentebestuur actief de regie neemt, zodat **iedereen een thuis heeft**. De gemeente werkt dan samen met woningcorporaties, ontwikkelaars en bewoners aan evenwichtige, haalbare en gedragen plannen voor nieuwbouw of renovatie; de gemeente maakt een meerjarig plan en kiest ervoor niet alles tegelijk te willen.
- Net als projectontwikkelaars moeten **woningbouwcorporaties** van de gemeente de ruimte krijgen om nieuwe projecten voor betaalbare woningen van de grond op te starten en op te bouwen.
- D66 wil dat de gemeente **kwaliteitseisen** stelt aan projectontwikkelaars en heldere kaders stelt voor nieuw te ontwikkelen projecten. Zo weet iedereen wat er op welke termijn wordt verwacht en kunnen ook particuliere initiatieven meedingen in de ontwikkeling van nieuwe projecten.
- De Leidse regio is **één woningmarkt**. Daarom maakt D66 afspraken over de planning van woningen in het samenwerkingsverband Holland-Rijnland: wie wat bouwt voor welke doelgroep.
- Ter **versnelling van de besluitvorming** over woningbouw wil D66 dat alle belangen in één keer voorafgaand aan het besluit worden meegenomen en dat bestuursrechtelijke procedures worden teruggedrongen. Het algemeen belang gaat soms voor op het belang van een individu. Op korte termijn duidelijkheid geven is in ieders belang.
- D66 wil dat een wijk samen met bewoners wordt opgeknapt of ingericht. **Vóór bewoners en met bewoners**. Het is aan de gemeente om de regie te houden, het maken van de plannen te faciliteren, alle belangen in beeld te brengen, het algemeen belang te vertegenwoordigen en uiteindelijk knopen door te hakken. Zorgvuldig en slagvaardig.
- Het is belangrijk dat **wonen en werk dicht bij** elkaar liggen. Dit voorkomt reisbewegingen en zorgt voor levendigheid. D66 wil een initiatief als Stichting Huisvesting Werkende Jongeren voor de hele regio ondersteunen.

2.2 Betaalbare woningen nabij voorzieningen en in een groene omgeving

In een fijn huis is het fijn wonen als er een supermarkt, dokter en school in de buurt is. Ook moet er ruimte zijn voor rust en groene ruimte. Bij bouwplannen letten we hier scherp op. Wij gaan voor een combinatie van wonen, voorzieningen en groen.

- D66 bouwt alleen binnen de bestaande bebouwing, met oog voor groen, schaal en schoonheid. **De polders en parken blijven groen.**

- D66 bouwt alleen woningen als er ook ruimte is voor **voorzieningen in de buurt**, zoals een huisarts, supermarkt of buurthuis. Die eis wordt een voorwaarde voor een omgevingsvergunning, waarbij we afspraken vastleggen tegen maatschappelijke prijzen. Versterking van voorzieningen en infrastructuur gaat vooraf aan de nieuwbouw.
- Wij willen de mogelijkheden voor **woningdelen verruimen**, zodat meerdere huishoudens in een woning kunnen wonen. Mensen met een uitkering moeten ook een woning kunnen delen. Hospitaverhuur tot drie personen wordt vergunningvrij toegestaan.
- D66 maakt ruimte voor **innovatieve woonvormen**, zoals hofjeswonen, wonen boven winkels, groepswonen, flexwonen en tiny houses.
- Vergunningen voor **woningdelen en woningsplitsing** worden gratis, zodat het aantrekkelijker wordt om in bestaande huizen met meer mensen te wonen.
- Ter **bestrijding van speculanten** is in Leiderdorp de Beleidsregel Zelfbewoning en Anti-speculatiebeding Leiderdorp 2025 recent aangenomen, onder andere met steun van D66.
- D66 Leiderdorp wil dat **bestaande bebouwing slimmer benut** wordt, onder andere door optoppen, splitsen en functiemenging, op bedrijfsterreinen en nabij andere voorzieningen.
- D66 toetst bij alle hoogbouw op hoogwaardige architectuur en zorgt voor **levendigheid, toegankelijkheid en groen op straatniveau**. Daarmee sluiten we aan op de menselijke beleving en ontwikkelen we de karakteristieke uitstraling van onze gemeente. We willen geen anonieme blokken die oude wijken overschaduwen.
- Op voorstel van D66 Leiderdorp worden **toekomstige bewoners** ook betrokken bij de ontwikkeling van nieuwe projecten middels een raad voor woningzoekenden. Deze **Woonraad** adviseert de gemeente en geeft inbreng op nieuwe projecten.

2.3 Nieuwe woningen bouwen voor starters, studenten en ouderen

D66 zet vol in op betaalbare woningen en wil vooral nieuwe huizen bouwen voor starters, studenten en ouderen uit Leiderdorp en de regio. Als er doorstroming op de woningmarkt ontstaat, dan komen er huizen vrij voor gezinnen en alleenstaanden.

- D66 kiest voor **betaalbare woningen voor jong en oud**. D66 staat voor ten minste $\frac{2}{3}$ betaalbare woningbouw bij nieuwe projecten (sociale huur, middenhuur en betaalbare koop voor starters en alleenstaande ouderen), waarvan ten minste $\frac{1}{3}$ sociale huurwoningen die worden gerealiseerd door woningcorporaties.

- D66 wil voor iedereen een passende woning en dus bouwt D66 voor **jongeren, starters en senioren** om gezinswoningen vrij te spelen. D66 Leiderdorp kiest voor gemengde wijken waar mensen met verschillende inkomens en achtergronden samenleven.
- D66 houdt rekening met de specifieke **woonwensen van mensen met een beperking** en vraagt aandacht voor hun woningnood door speciale projecten of door ruimte te maken in elk nieuwbouwproject.
- D66 wil dat **essentiële beroepen**, zoals zorgmedewerkers, politie en onderwijspersoneel, voorrang kunnen krijgen bij het toewijzen van nieuwbouwwoningen.
- D66 wil dat er meer passende woningen komen voor **ouderen die zelfstandig willen blijven wonen** maar wel uit die eengezinswoning weg willen. Nu blijven ouderen vaak noodgedwongen in een woning wonen die voor hen te groot is en waar een gezin graag in zou trekken.
- Door de (potentiële) bewoners en zorgpartijen bij de planvorming te betrekken, realiseert D66 woningen die in de behoefte van deze doelgroep voorzien, bij voorkeur in **hun vertrouwde wijk**.
- Op tenminste drie plekken in de gemeente wijzen we plekken aan waar **levensloopbestendig** wonen centraal staat. Samen met zorgaanbieders, welzijnswerk en woningcorporaties kijken we wat nodig is om hier gezond en veilig oud te worden. Wij willen meer voorbeelden zoals Beresteijn en Bijdorp in Voorschoten en het Knarrenhof in Rijnsburg.
- D66 maakt werk van **doorstroming**. In de prestatieafspraken met woningcorporaties legt D66 vast dat ze zich actief inzetten om ouderen te ondersteunen tijdig naar een passende, levensloopbestendige woning te helpen verhuizen, liefst in de eigen wijk, dichtbij hun bestaande netwerk. Denk daarbij aan voorrang, tijdelijk lagere huur of hulp bij het regelen van de verhuizing en een 1-op-1 ruilmogelijkheid.
- In Leiderdorp wonen ook studenten en er is **studentenhuisvesting**. D66 wil dat de gemeente Leiderdorp samen met de omliggende gemeenten, Universiteit Leiden, Hogeschool Leiden, de ROC's, studentenverenigingen en woningcorporaties een regionaal plan maakt om passende studentenhuisvesting te realiseren.

2.4 Woningen worden duurzamer en zijn klaar voor een veranderend klimaat

D66 blijft het verduurzamen van woningen aanjagen. Het isoleren van woningen is cruciaal in hete zomers en koude winters. Minder energie scheelt veel in de kosten en is beter voor het milieu.

- D66 wil dat Leiderdorp naar voorbeeld van meer dan 40 gemeenten, waaronder Leiden, en meer dan 100 organisaties, het convenant "**Toekomstbestendig Bouwen**" ondertekend.

- Elke nieuwe woning is **energiepositief of energieneutraal**. D66 bouwt natuurinclusief: met groene daken, gevels, opvang van regenwater en ruimte voor biodiversiteit. Deze eisen leggen we vast in de omgevingsvergunningen.
- Energiefixers van het MBO en Energiecoaches helpen mensen met het **verduurzamen** van hun huis. Dat is beter voor het milieu en scheelt hun in de portemonnee. D66 wil dat de gemeente met woningcorporaties en particuliere verhuurders in gesprek gaat om dit ook mogelijk te maken voor huurwoningen.
- Elke nieuwe woning wordt **netbewust** gebouwd om zoveel mogelijk ruimte te maken voor andere maatschappelijke ontwikkelingen zoals scholen, huisartsen, bedrijven, laadpalen en andere voorzieningen.

2.5. De straat geeft plezier!

Als kind moet je op straat kunnen voetballen, tikkertje spelen, klauteren en stoepkrijten. Buurtgenoten moeten elkaar kunnen ontmoeten. Iedereen moet buiten aan zijn gezondheid kunnen werken. Daarvoor is ruimte nodig. D66 ziet kansen!

- D66 Leiderdorp wil het mogelijk maken voor bewoners om in de zomer een aanvraag te doen voor een '**leefstraat**', om tijdens de schoolvakantie voor 6 weken een straat af te sluiten en met mobiel groen, speelvoorzieningen en picknicktafels een zomerse leefstraat te creëren.
- Voor de gezondheid en het plezier van onze kinderen worden op vrije veldjes **voetbal-** of **hockeydoeltjes** en **basketbalringen** geplaatst. Speelpleintjes worden ingericht volgens de 'Schijf van Tien', zodat kinderen worden uitgedaagd en hun motoriek ontwikkelen. Jongeren moeten hier de mogelijkheid hebben om bij elkaar te komen en verantwoord te hangen. Hierbij besteden we speciaal aandacht voor het gevoel van veiligheid van meiden bij de inrichting en de te plaatsen voorzieningen.
- De openbare ruimte wordt **sociaal ingericht**. Dat betekent dat er bankjes zijn om met elkaar bij te kletsen en tafeltjes zijn om met buurtgenoten te picknicken of spelletjes te spelen. Iedereen kan aan de gezondheid werken door te trainen op de sporttoestellen of door op veldjes te dansen en muziek te maken. Hiervoor willen we speciaal met meiden en vrouwen in gesprek over de inrichting, zodat deze tegemoetkomt aan hun wensen om zich ook veilig te voelen op deze plekken.

2.6 Meer kamers en kansen voor jongeren

Naast Leiderdorp maken Katwijk, Oegstgeest, Leiden en Voorschoten deel uit van dezelfde leef- en werkregio. Veel inwoners studeren, werken of ondernemen in een andere gemeente in de Leidse Regio dan die waarin ze wonen. Het is dan ook logisch dat we ook regionaal kijken naar oplossingen voor de kamernood.

- De regels voor **woningdelen** moeten worden versoepeld, zodat meer mensen die geen huishouden vormen wel in één woning kunnen wonen.

- Hospitakamerverhuur biedt voordelen voor jongeren en inwoners. Op deze manier worden huizen optimaler benut, is er contact tussen generaties en worden de kosten voor het huishouden gedeeld. D66 wil dat in de Leidse regio **hospitaverhuur** tot drie personen vergunningvrij wordt toegestaan.

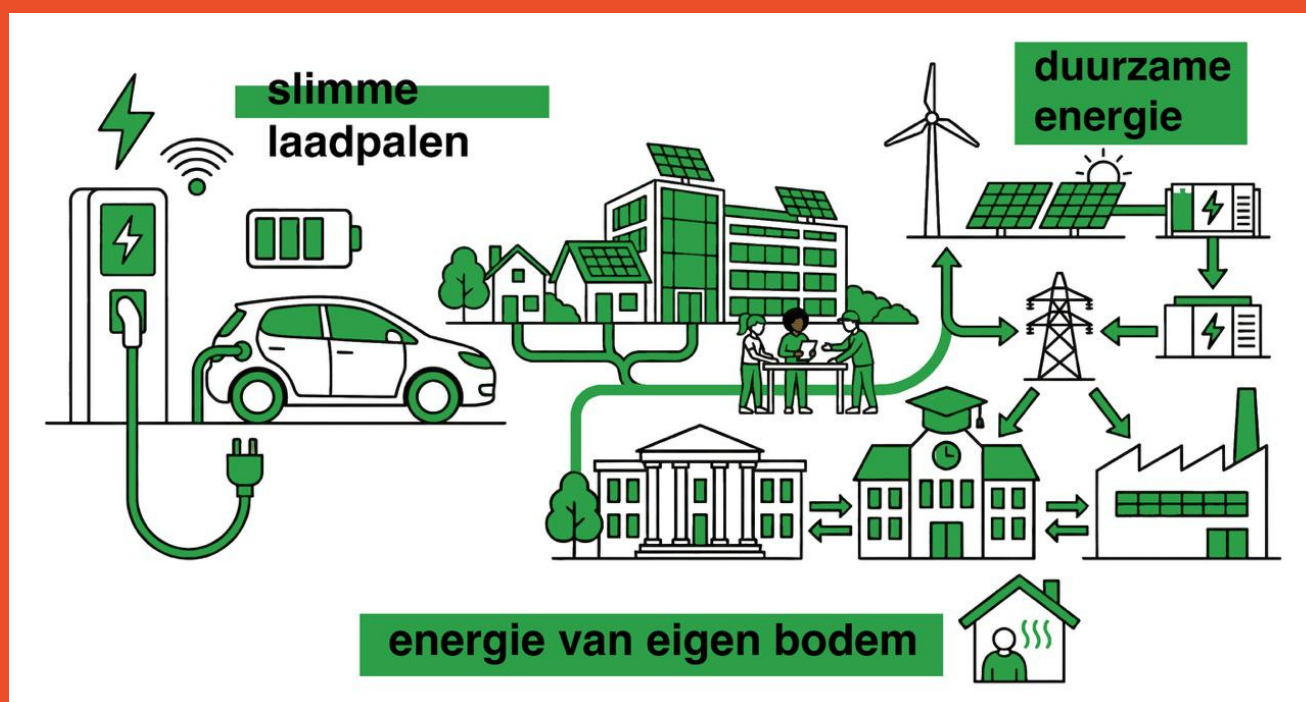
2.7 Deze locaties pakken we aan

In Leiderdorp liggen nog veel kansen op mooie woningen bij goede voorzieningen. Hiermee maken we ons dorp mooier en levendiger. Wat D66 Leiderdorp betreft gaat de gemeente de komende jaren met de volgende locaties aan de slag.

- De **transformatie van de Baanderij** biedt een unieke kans om binnen de bebouwde kom veel woningen te realiseren. We blijven ons inzetten om dit proces in goede banen te leiden en ondernemers zorgvuldig te begeleiden. Dus: vol inzetten op transformatie van de Baanderij naar een fijn en veilig woon-werkgebied.
- Dankzij D66 Leiderdorp is het onderzoek "**Wonen aan de A4**" uitgevoerd. Daar waar het mogelijk is, moet langs de A4 woningbouw komen waarbij rekening gehouden wordt met de milieu- en veiligheidsrisico's.
- Langs de A4 wil D66 Leiderdorp een aaneengesloten en **helemaal dicht geluidsscherm**. Nu staat er op bepaalde stukken een tijdelijk scherm en er zijn stukken waar er gaten in het scherm zitten. Een goed geluidsscherm kan meer woningbouw mogelijk maken.
- D66 wil een onderzoek naar **verlaging van de snelheid op de A4** ter hoogte van Leiderdorp om zo meer woningbouw langs de A4 te kunnen realiseren.
- Waar mogelijk worden bestaande **kantoorgebouwen herbestemd** tot woonruimte zoals bij de Entree is gebeurd.
- D66 Leiderdorp ziet mogelijkheden voor woningbouw **Achter het hofje**.
- D66 Leiderdorp steunt de **projecten** voor woningbouw bij de Elizabethhof, Kleiwarenfabriek, pilot oude gemeentehuis en Luykendreef.

Hoofdstuk 3

Een groen, klimaatbehendig en energiezuinig dorp

Een groen, klimaatbehendig en energiezuinig dorp

Stel je een Leiderdorp voor waar je kinderen buiten spelen in de schone lucht. Waar je energierekening laag blijft, omdat we zelf groene stroom opwekken. En waar de omgeving uitnodigt om te spelen, te ontmoeten en te ontspannen. Dat kan in Leiderdorp.

Klimaatverandering vraagt dat we ons voorbereiden op de gevolgen van onstuimiger weer: storm, hitte, droogte en langdurige regenval. In de komende jaren zullen deze extremen steeds duidelijker een stempel op ons leven en onze stad drukken. Oude energiebronnen jagen deze verandering aan en ze jagen mensen op kosten ten bate van foute regimes.

Daarom kiest D66 voor een doorbraak: wij willen wateroverlast opvangen door klimaatadaptief te bouwen en hittestress tegengaan door meer schaduw en groen aan te brengen. Klimaatbehendigheid noemen we dat. Wij helpen mensen bij meer mogelijkheden voor duurzamer energiegebruik en verlagen woonlasten door woningen te isoleren en energieneutraal te bouwen. De schaarse ruimte in de regio benutten we door wonen, ondernemen en vrije tijd steeds te combineren, vanuit de overtuiging dat een groene leefomgeving ieders leven verbetert.

Doelstellingen

- In Leiderdorp zetten we maximaal in op besparing en duurzame energie.
- Wij bouwen en leven binnen de grenzen van onze aarde.
- Ruim baan voor slimme en duurzame mobiliteit.
- Leiderdorp wordt leefbaarder door meer groen en schaduw.
- Van vuurwerk genieten we samen.
- Het elektriciteitsnet helpen wij sneller uitbreiden en slimmer gebruiken.

3.1 In Leiderdorp zetten we maximaal in op besparing en duurzame energie

We kunnen met elkaar echt heel veel doen om het energieverbruik terug te dringen en meer gebruik te maken van duurzaam opgewekte energie. D66 is klaar om daarbij het voortouw te nemen!

- We ondersteunen bewoners, ook die met lage inkomens, en stimuleren **isolatie** en **verduurzaming** van woningen met lokale subsidies en goedkope leningen.
- D66 Leiderdorp wil dat de gemeente de samenwerking aangaat met **lokale energiecoöperaties** voor de realisatie van energieprojecten waarin inwoners en bedrijven kunnen deelnemen.
- D66 wil **energiegemeenschappen** voor bedrijven, **buurtbatterijen** voor inwoners en andere **innovatieve oplossingen** waardoor het netwerk ontlast wordt.
- Met de gemeenten in de Leidse regio ondersteunen we de mogelijkheid van een **regionaal warmtebedrijf**. D66 beslist over wel of niet meedoen aan de hand van de volgende factoren: uitstoot, leveringszekerheid, alternatieven, realisatietermijn, keuzevrijheid en betaalbaarheid voor inwoners.
- D66 Leiderdorp wil dat de gemeente in samenwerking met het warmtebedrijf ruimte schept voor **kleinschalige warmte(proef-)projecten**.
- D66 wil dat Leiderdorp in **2050** van het aardgas af is. Bestaande gebouwen en huizen worden wijk per wijk aangepast aan duurzame alternatieven zodra dat mogelijk is. Daarbij helpen we ook woningen van het gas te halen in wijken waar geen warmtebedrijf actief wordt.
- D66 wil dat op de daken van **gemeentelijke gebouwen** zonnepanelen en -boilers geplaatst worden die elektriciteit en warmte opwekken. Ook worden deze gebouwen in de toekomst, waar mogelijk, aangesloten op het warmtenet.
- D66 Leiderdorp wil dat de gemeente de **verduurzaming van de sportverenigingen** mogelijk maakt, faciliteert en ondersteunt. De gemeente stelt zich actief en meedenkend op in de samenwerking met de sportverenigingen.
- Om bewoners en ondernemers te helpen het energieverbruik te verminderen en duurzame maatregelen te nemen, **subsidieren we een eerlijke vergoeding voor vrijwillige energiecoaches** en de mogelijkheid van energie- en duurzaamheidsscans. Bewoners en ondernemers kunnen zo kosteloos een concreet en op hun situatie toegesneden advies krijgen.
- D66 wordt blij van bewonersinitiatieven voor (lokale) duurzame energie. Alle bewonersinitiatieven worden door de gemeente **hartelijk ontvangen** en waar nodig ondersteund met snelle vergunningstrajecten en informatie van de energiecoaches.

- D66 Leiderdorp wil dat de gemeente subsidies ter beschikking stelt aan **inwoners met een laag inkomen** om hun huis te verduurzamen. Dat levert een extra bijdrage aan de energietransitie en brengt het energieverbruik en dus ook de energierekening van de inwoners omlaag.
- We **ondersteunen ondernemers** bij het nemen van de verplichte energiebesparende maatregelen.
- De gemeente biedt voor woningeigenaren die bij de gemeente bekend zijn vanwege een uitkering of monumentenstatus **goedkope leningen** aan voor duurzame maatregelen. Deze bewoners worden persoonlijk geïnformeerd over de mogelijkheden van advies en goedkope leningen.
- D66 Leiderdorp wil dat het gemeentebestuur de Omgevingsdienst opdracht geeft om te controleren of ondernemers de wettelijk **verplichte energiebesparende maatregelen** nemen. Als dat niet het geval is, gaan we eerst in gesprek. Als er geen concreet zicht is op verbetering, wordt er gehandhaafd.
- Het **elektriciteitsnetwerk kan slimmer** gebruikt worden. D66 Leiderdorp wil dat de gemeente regels afsprekt voor de verdeling van extra ruimte op het netwerk. We maken ruimte voor het snel realiseren van infrastructuur zoals transformatorhuisjes.

3.2 Wij bouwen en leven binnen de grenzen van onze aarde

De aarde biedt ons veel, maar haar rijkdommen zijn niet oneindig. Grondstoffen, water, bodem en natuur vormen de basis van ons bestaan. Daarom moeten we bij de inrichting van onze leefomgeving en het gebruik van materialen altijd rekening houden met de grenzen van onze aarde en onze omgeving. D66 zet zich in voor een gemeente die duurzaam bouwt, grondstoffen hergebruikt en verspilling tegengaat.

- Bij de inrichting en planning van nieuwe wijken en straten zijn **bodem, water** en de **klimaatverandering** leidende principes. Voor zover we dat kunnen kijken we 100-400 jaar vooruit omdat dat de gewenste levensduur is van gebouwen. Dit voorkomt dat er extra kosten gemaakt moeten worden om klimaatmaatregelen te nemen.
- In de Omgevingsvergunning voor nieuwbouw stelt D66 de eis dat woningen en gebouwen **energieneutraal** worden gebouwd en dat er **voldoende ruimte is voor groen**. Als de gemeente een eigen pand verbouwt, geldt deze norm ook.
- Bij inrichting zorgen we voor **voldoende ruimte boven en onder de grond** zodat aanplant ook kan uitgroeien tot volwassen bomen en struiken. Dit vereist nog wel aandacht en goede afweging voor ruimte onder de grond.
- Afval is geen probleem, maar een grondstof. D66 streeft ernaar dat in 2030 60% van het huishoudelijk afval wordt gescheiden (de VANG-norm). Daarom wordt **gescheiden inzameling** de norm. We starten een proef met aparte GFT-inzameling bij hoogbouw.

- Om onnodig afval te voorkomen, spreekt D66 met festivalorganisaties af dat **statiegeld** voor glazen wordt ingevoerd.
- D66 stelt voor de **afvalverwerking en -scheiding** voor Leiderdorp en de regio gezamenlijk uit te voeren. Dat levert efficiëntie en kostenbesparing op. Maar dit mag dan niet ten koste gaan van het serviceniveau en de tevredenheid van inwoners in Leiderdorp.
- D66 wil levensmiddelenwinkels aanspreken op het verkopen van meer **lokale, verse producten** waarbij op vervoer en verpakkingsmateriaal kan worden bespaard. Daarnaast wil D66 dat verpakkingsmiddelen direct bij verkoop kunnen worden ingeleverd.
- Omdat afval waardevolle grondstoffen bevat, geeft de gemeente het goede voorbeeld door het **eigen afval gescheiden aan te bieden**, volgens de VANG richtlijnen, en zo recycling mogelijk te maken.
- D66 Leiderdorp wil **lokale initiatieven ondersteunen** die kringloop en hergebruik stimuleren, zoals repair cafés en deelinitiatieven.
- Door **inzicht te geven** in wat er met gescheiden afval gebeurt, maken we zichtbaar dat scheiden echt verschil maakt.
- We investeren in **heldere communicatie over afvalscheiding**, zodat herbruikbare grondstoffen zoals textiel niet verloren gaan in het restafval en inwoners weten dat elke juiste scheiding echt bijdraagt aan een circulaire Leiderdorpse toekomst.

3.3 Ruim baan voor slimme en duurzame mobiliteit

Op het gebied van mobiliteit zijn we net zo ambitieus als over duurzaamheid. We stropen de mouwen op en zorgen voor vervoer dat zorgt dat je komt waar je wilt zijn, met zo min mogelijk uitstoot in de omgeving.

- We willen de mogelijkheden van een **milieuzone onderzoeken**, met name voor de drukke wegen als de Engelendaal, de Persant Snoepweg en de Willem Alexanderlaan. De normering mag wat lager zijn dan die voor drukke binnensteden maar de aanwonenden hebben op dit moment veel last van uitstoot door automobilisten.
- D66 wil dat al het vervoer in de Leidse Regio verder verduurzaamt. Er loopt een proef met laden bij lantaarnpalen. We zetten ons daarnaast in op meer **laadvoorzieningen** voor elektrische auto's, scooters en fietsen. Denk hierbij aan kabelgoottegels of laadstations in de stoeprand
- D66 wil onderzoek naar mogelijkheden tot het **verlagen van de laadkosten** voor elektrische auto's.
- Om netcongestie niet verder te verergeren, zet D66 in op **slim en netbewust opladen** van al het elektrisch vervoer. Dus opladen als de zon schijnt of buiten de piekmomenten rond etenstijd.

- We helpen inwoners met het organiseren van **elektrische deelbakfietsen, deelautogroepen** of het **autodelen tussen burens** van de grond te krijgen, om zodoende meer ruimte voor groen, spelen of fietsparkeren te realiseren.
- Op de Baanderij wil D66 graag een uitleenstation voor **elektrische deelbakfietsen** maken.
- D66 roept het gemeentebestuur op om samen met de buurgemeenten met het Rijk te bespreken of de vliegroutes richting Schiphol van de Leidse regio naar zee kunnen worden verlegd. Dit scheelt veel **lawaai en uitstoot**.

3.4 Leiderdorp wordt leefbaarder door meer groen en schaduw

Doordat de zomers steeds warmer worden en Leiderdorp steeds voller, is het belangrijker dan ooit om voldoende ruimte te hebben voor koelte en ontspanning, door het hele dorp.

- D66 Leiderdorp zet in op behoud van **waardevolle bomen**. Als bomen niet kunnen blijven staan onderzoeken we onder welke voorwaarden we mooie, grote bomen kunnen verplanten in plaats van kappen. Bij herplant gaan we uit van vervanging van ecologische waarde en kroonvolume om ons bomenbestand op peil te houden.
- We brengen op meer plekken in Leiderdorp groen aan en verbinden dat met de rest van de groene ruimte in onze gemeente en regio. We gaan door met het **MEC** om inwoners te inspireren tot het aanleggen van (gevel)tuinen en het adopteren van boomspiegels. Parkeerplaatsen worden door de gemeente aangelegd met open tegels.
- We zorgen voor verkoeling in elke straat door **voldoende schaduw** te creëren en bomen en struiken te planten. Wij ontwerpen volgens de 3-30-300-methode. Ons streven is dat elke inwoner vanuit zijn huis tenminste drie bomen kan zien en dat 30% van de straat wordt bedekt door schaduw van bomen en dat binnen 300 meter een park ligt. Bewonersinitiatieven die hier aan bijdragen kunnen op een hartelijke reactie van de gemeente rekenen.
- We willen dat we het perceel **Vierzicht 1A (zuid)** gebruiken voor herplant van bomen en groencompensatie. Er wordt in Leiderdorp veel gekapt en de afspraak is dat er altijd herplant plaatsvindt. Dit stuk langs de A4 is daar om meerdere redenen heel geschikt voor.
- Ter bevordering van de biodiversiteit gaan we door met het **ecologisch maaibeleid, aanleg van natuurvriendelijke oevers** en het **planten van inheemse bomen en planten**. D66 Leiderdorp wil dat de Munnikenpolder wordt onderhouden door een specialistische beheerder.
- **De polders blijven groen**. We richten ons op regeneratieve landbouw en veeteelt in de polders en betere kansen voor weidevogels.
- D66 wil dat Leiderdorp zich actief aansluit bij het initiatief van Leiden om een **Panoramapark** aan te leggen en specifiek aan de Leiderdorpse kant een park te realiseren dat aansluit op het

- Wij zijn geïnspireerd door de **Tuinstraten** in Antwerpen en Parijs; straten met veel groen. D66 wil een proef om met bewoners zulke straten in Leiderdorpse woonwijken aan te leggen.
- D66 wil **nette straten en schone parken**. De gemeente biedt een hoge kwaliteit van openbaar groenbeheer, het legen van bladkorven en het ophalen van grofvuil en afval.
- Ontspannen kan zeker niet met een volle blaas. D66 wil **meer openbare toiletten**, ook voor mensen met een beperking. D66 wil gesprekken met verenigingen voeren om hun toiletten tot openbare toiletten om te vormen met verwijzingen vanuit openbare ruimtes.

3.5 Van vuurwerk genieten we samen

D66 is voor een landelijk vuurwerkverbod voor particulieren, omdat teveel mensen onbedoeld letsel oplopen. Ook hulpverleners verdienen een veilige jaarwisseling. Het voorkomen van letsel en ongelukken weegt hier voor ons zwaarder dan de vrijheid om overal te knallen.

- Als dat verbod in 2026 wordt ingevoerd, wil D66 Leiderdorp dat de gemeente bewoners en verenigingen ondersteunt bij het organiseren van een **gezamenlijke vuurwerkshow** bij de jaarwisseling.
- Wij zijn voorstander van **ecologisch vuurwerk**, **lasershow's** of **droneshow's**, ter aanvulling op of vervanging van traditioneel vuurwerk.

3.6 Het elektriciteitsnet helpen wij sneller uitbreiden en slimmer gebruiken

Het energiesysteem verandert razendsnel. Wij gaan van fossiel naar voor een groot deel elektrisch. Dit zorgt nu en later voor netcongestie. Hierdoor kunnen onder andere scholen, bedrijven, ziekenhuizen en supermarkten niet op het net worden aangesloten. Het moet anders. Wij zetten ons in op het sneller bouwen van stations, slimmer benutten van het elektriciteitsnet en prioriteren van aansluitingen.

- D66 wil **sneller het elektriciteitsnet uitbreiden** door genoeg FTE's vrij te maken om proactief met Liander en TenneT (de netbeheerders) locaties te vinden voor nieuwe stations en huisjes in de wijken. Hier werken wij vernieuwend samen. Aan de netbeheerder vragen wij het zoekgebied en de voorwaarden, de gemeente maakt de afweging voor de juiste locatie(s).
- **Het elektriciteitsnet kan slimmer gebruikt worden.** Wij gaan door met de bewustwordingscampagne en zetten in op maatschappelijk verantwoord netgebruik door netbewust bouwen van woningen, bidirectioneel laden van auto's en batterijbeleid. Waar mogelijk maken wij hier afspraken over en ondersteunen wij.

- Het ondernemersloket bevordert het invoeren van **groepscontracten** voor bedrijven en het tot stand komen van energiehubs/-gemeenschappen van bedrijven en andere innovatieve vormen om het elektriciteitsnet beter te benutten en stroomlevering zeker te stellen, binnen de grenzen van de netcongestie. Zo zorgen we dat het Leiden Bio Science Park kan blijven groeien.
- Door een groepje bedrijven aan te sluiten met een groepscontract ontstaan er extra elektriciteitsaansluitingen die door anderen gebruikt kunnen worden. D66 wil dat de gemeente regels afsprekt voor de **verdeling van die extra ruimte**. Op die manier kunnen die extra aansluitingen gebruikt worden voor bedrijven en publieke voorzieningen, zoals scholen en winkels.
- D66 wil de energieplanologische kennis verder uitbreiden **binnen de regio**. Zo is ook het energetische deel van projecten beter te organiseren en te plannen.

Hoofdstuk 4

Bereikbaarheid voor iedereen

Bereikbaarheid voor iedereen

Goed vervoer zorgt dat je mee kunt doen in de samenleving. Het brengt je naar je werk of de kinderopvang, het zorgt ervoor dat je familie of vrienden altijd dichtbij zijn en het geeft je de vrijheid om te gaan en te staan waar je wilt. Om nieuwe plekken te ontdekken of vaste stekken te koesteren.

Maar nu staan wegen te vaak vol, sluit het openbaar vervoer niet altijd goed aan, neemt de drukte op de fietspaden toe en zijn er nog steeds te veel gevaarlijke plekken in ons dorp. Hierdoor is het voor studenten niet altijd veilig om 's nachts alleen te fietsen. Dat geldt ook voor kinderen die overdag alleen naar school fietsen of voor ouderen die obstakels ervaren bij het oversteken. Dit beperkt onze vrijheid.

D66 kiest voor een doorbraak: we zorgen voor een goede parkeerplek voor de auto, investeren in deelvervoer dat aansluit op het OV en maken ruimte voor voetgangers en fietsers. Daarbij hebben we speciale aandacht voor groepen voor wie bereikbaarheid niet vanzelfsprekend is, zoals kinderen, ouderen en mensen met een beperking. Zij verdienen extra bescherming. Wij verplaatsen de snelle elektrische fietsen naar de rijbaan en verlagen de maximumsnelheid naar 30 km/u in de woonwijken. Zo kan ieder kind veilig en zelfstandig naar school.

Doelstellingen

- De stoep en de straat wordt voor iedereen een groene, gezellige en veilige plek.
- Er komen meer plekken om je fiets goed en veilig te stallen.
- Inwoners parkeren nabij huis; voor bezoekers zijn er parkeervoorzieningen.
- Vanuit huis is alles goed te bereiken.

4.1 De stoep en de straat wordt voor iedereen een groene, gezellige en veilige plek

D66 heeft in de afgelopen jaren ingezet op een betere balans tussen fietsers, voetgangers en auto's. Wij willen voor de (geparkeerde) auto een minder prominente rol op straat. We gaan door met het vergroten van de verkeersveiligheid en geven ruimte aan voetgangers en fietsers. Bezoekers van ons dorp willen wij zoveel mogelijk in parkeergarages of andere parkeervoorzieningen langs de doorgaande wegen. De stoep en de straat zijn ook voor groen, om te spelen en om elkaar te ontmoeten.

- Elk kind in Leiderdorp moet **veilig en zelfstandig** naar school kunnen. Daarom wordt 30 km per uur de norm in het dorp. Rondom scholen geldt 15 km per uur. De schoolzones worden groter. Alleen op hoofdwegen en belangrijke OV-routes mag nog 50 km per uur worden gereden. Deze maatregel helpt ook ouderen en andere mensen die zich langzaam door het verkeer bewegen.
- Leiderdorp moet de **veiligste fietsgemeente** van Nederland worden. Straten en kruispunten worden zo ingericht dat fietsers en voetgangers veilig zijn. Fietspaden worden breder. Lopers, fietsers en auto's worden duidelijk gescheiden. Bij gevaarlijke kruispunten verbeteren we het zicht. We pakken als eerste de verschrikkelijke kruisingen aan bij de Rietschans op de Baanderij, de Spanjaardsbrug, Heinsiuslaan en de oversteek Persant Snoepweg bij het Essenpark.
- Langs de Zijl bij de Baanderij moet het **fietspad gescheiden** worden van de voetgangers. De weg door de Bloemerd wordt een fietsstraat met auto te gast en een apart voetpad.
- **Iedereen moet veilig over de stoep kunnen**, ook met een kinderwagen of rolstoel. Daarom maken we een top 20 van onveilige of ontbrekende stoepen. Die pakken we aan. Voorbeelden hiervan zijn het ontbreken van logische looproutes bij de Baanderij en het ontbreken van een stoep langs de Engelendaal tussen de Persantsnoepweg en de Gallaslaan. Ook wil D66 een publiekscampagne om de stoep vrij te houden. Zo wordt voorkomen dat mensen met kinderwagens, rollator en rolstoelen over de weg moeten.
- Bij winkelcentra en buurthuizen willen we stoplichten met een speciale **voel-geen-druk-knop**. Deze knop geeft je meer tijd om over te steken. Dit helpt vooral ouderen, kinderen en mensen met een beperking.
- Scooters, snorfietsen en speedpedelecs gaan zoveel mogelijk naar de rijbaan. **Fietspaden zijn voor fietsers**. Op drukke plekken of bij knelpunten maken we paden breder of scheiden we het verkeer. Dit doen we samen met bewoners.
- **Onveilige wegen en kruispunten** waar veel ongevallen plaatsvinden moeten proactief aangepakt worden met een betere inrichting, zoals de oversteek naar het Staringpad bij het Winkelhof. Ook bij de Persant Snoepweg richting het terrein van de McDonald's is een veilige oversteek gewenst; deze locatie is nu alleen goed bereikbaar per auto. Bij gevaarlijke kruispunten verbeteren we het zicht.

- **Kruisingen en rotondes moeten voorspelbaar** zijn en door de hele regio op dezelfde manier worden ingericht. Dat is duidelijk en veilig voor alle weggebruikers. We volgen hiervoor de landelijke richtlijnen.
- Bij de inrichting van de openbare ruimte wil D66 het **STOMP-principe** hanteren. De afkorting staat voor Stappen, Trappen, Openbaar Vervoer, Mobility as a Service (deelvervoer) en dan pas de Personenauto, en dat is dan ook de rangorde die D66 wil aanhouden bij het inrichten van een weg.
- D66 Leiderdorp wil investeren in **natuurvriendelijke verlichting in de fietstunnel** onder de A4. Wij houden hierbij rekening met de natuur, maar met de veiligheid van fietsers en wandelaars.
- D66 wil een **betere fietsverbinding naar het Ghoybos** over of onder de provinciale weg en naar het Bospoort terrein.

4.2 Er komen meer plekken om je fiets goed en veilig te stallen

Met de fiets reis je vaak het snelst en het makkelijkst door de regio. D66 wil daarom investeren in de fietscultuur van de Leidse regio. Steeds meer mensen gebruiken een elektrische fiets. Deze fietsen zijn duur, dus wil je ze veilig kunnen stallen.

- D66 Leiderdorp wil zorgen dat er **voldoende plekken zijn om fietsen te stallen** bij de winkelcentra en voorzieningen in het dorp.
- D66 investeert in **buurtstallingen, fietsvlonders en fietstrommels**. Bewoners kunnen de gemeente vragen om een fietsvlonder of trommel te plaatsen, die ruimte geeft aan 6 tot 10 fietsen. In elke straat kan hiervoor minimaal één parkeerplek worden gebruikt.
- We maken ruimte voor **deelfietsen**, bijvoorbeeld voor OV-fietsen of andere leenfietsen, bij parkeergarages en OV-knooppunten. Ook willen we met de gemeenten in de regio onderzoeken hoe elektrische deelscooters en deelbakfietsen in Leiderdorp en de regio gebruikt kunnen worden zonder overlast te geven.
- D66 Leiderdorp wil dat **fietsenstallingen bij Leiden Centraal ruimer open** zijn en dat er plek is voor fietsen van verschillende maten. Tenminste één stalling moet in de hele week de hele nacht open zijn. D66 Leiderdorp werkt hiervoor samen met D66 Leiden.
- Om vervoersarmoede tegen te gaan wil D66 Leiderdorp met D66 Leiden onderzoeken of Leiderdorpers met een kleine portemonnee en in bezit van de Sleutelpas een **gratis fiets** uit het verwijderde-en-niet-opgehaalde-fiets-depot kunnen krijgen.

4.3 Inwoners parkeren nabij huis; voor bezoekers zijn er parkeervoorzieningen

Uitgangspunt voor D66 is dat alle inwoners van Leiderdorp hun auto op eigen erf of in de buurt van hun woning moeten kunnen parkeren. Bezoekers komen met het openbaar vervoer naar onze winkelcentra en voorzieningen of parkeren in speciaal daarvoor gerealiseerde parkeerplaatsen of garages.

- D66 is tegen het invoeren van betaald parkeren in Leiderdorp. Vergunningparkeren voor bewoners kan alleen worden ingevoerd als de bewoners in een **referendum** daarvoor hun steun uitspreken.
- D66 wil dat onze winkels, woonboulevard en ziekenhuis ook **goed bereikbaar** zijn met de auto. Daarvoor onderzoeken we de mogelijkheden voor parkeergarages of andere parkeervoorzieningen waarmee het verkeer minder overlast veroorzaakt en de kwaliteit van de leefomgeving omhoog gaat.
- D66 wil dat er **pilots** komen in het Zijkwartier en het Hofje van Holtlant voor het gebruik van de parkeerschijf (Blauwe Zone), parkeerhekken met een sleutel voor buurtbewoners en borden die aangeven dat het de bedoeling is dat alleen bewoners er parkeren.
- Wij onderzoeken samen met Leiden of er op de Baanderij tijdens de herontwikkeling van het gebied een **ondergrondse parkeergarage** gebouwd kan worden, mede voor parkeren door bewoners uit Leiden. Leiden moet dan ook meebetalen.
- **Forenzen** richting bedrijven in Leiderdorp en richting Leiden moeten niet in de woonwijken van Leiderdorp parkeren en dan verder reizen.

4.4 Vanuit huis is alles goed te bereiken

De Leidse regio heeft een sterke en innovatieve economie. Met het Bio Science Park, Flora Holland en de Unmanned Valley horen we zelfs bij de internationale top. Veel Leiderdorpers werken, recreëren en winkelen in de Leidse regio. Goede verbindingen zijn dus essentieel, maar wel met oog voor leefbaarheid, duurzaamheid en de menselijke maat.

- D66 investeert in **betere (snel)fietsverbindingen** tussen de gemeenten in de Leidse regio. Ook investeren we in betaalbaar openbaar vervoer. We willen dat het Rijk, de Provincie en de regio goed samenwerken om de bereikbaarheid te behouden en te verbeteren.
- Er wordt geïnvesteerd in **betaalbaar openbaar vervoer** en D66 pleit voor een goede samenwerking tussen Rijk, Provincie en regio om de bereikbaarheid van de Leidse regio op peil te houden en waar mogelijk te verbeteren.
- Leiden CS is een belangrijk trein- en busstation. Ruim 80.000 mensen gebruiken het dagelijks. Dat groeit straks naar bijna 150.000. Daarom wordt het uitgebreid, groener en gezelliger gemaakt. D66 Leiderdorp werkt samen met andere gemeenten om **busverbindingen** te behouden en te versterken.

- D66 wil een **goed ingepaste ringweg**; we willen in Leiderdorp minder doorgaand (sluip)verkeer op lokale wegen. Op ons voorstel heeft de gemeenteraad uitgesproken dat de impact van de Leidse Ring Noord voor de bewoners acceptabel moet worden gehouden. We willen dat er rekening wordt gehouden met bewoners.

Later selecteren

- D66 steunt initiatieven om te onderzoeken hoe de Leidse regio kan aansluiten op het **Randstadrail tram- of metronetwerk** van Den Haag en Rotterdam. Dit moet leiden tot een grotere bereikbaarheid en een betere leefomgeving door minder auto's en bussen.
- Ook voor **mensen met een beperking** en ouderen moeten voldoende openbaar vervoer opties beschikbaar zijn in Leiderdorp en richting het centrum van Leiden.
- D66 wil dat de Leidse regio samen met de provincie de **hoogwaardige buslijnen** stap voor stap verbetert naar een BRT-systeem. Dat zijn moderne bussen die makkelijker instappen en meer mensen kunnen vervoeren. Zo worden de bussen betrouwbaarder en sneller.
- D66 wil onderzoek doen naar mogelijke locaties waar zwaar logistiek verkeer een **overslagpunt** krijgt om vervolgens met lichter elektrisch transport over weg of water te vervoeren.
- Samen met D66 Leiden houden we druk op de Provincie om de Leiderdorpse brug, de Zijlbrug en de Spanjaardsbrug gedurende de **spits gesloten** te houden voor scheepvaart, ook voor beroepsvaart. Op die momenten heeft het verkeer voorrang.
- Het **fileknelpunt A4** moet zo snel mogelijk worden verholpen en daarom wil D66 Leiderdorp met de andere gemeenten in de regio druk zetten op het Rijk voor snelle aanpassingen.
- D66 Leiderdorp wil dat er breder en creatiever gekeken wordt naar mogelijkheden om **sluipverkeer** van de A4 in te dammen.

Hoofdstuk 5

Een sterke en toekomstgerichte economie

een nieuwe, toekomstbestendige en slimme economie

Een sterke en toekomstgerichte economie

Een gezonde economie begint bij ondernemers die kunnen starten, groeien én vergroenen. Ondernemers zijn de ruggengraat van onze regionale economie. Van kappers en winkeliers tot bezorgers en vakmensen: zij zorgen voor een levendig, aantrekkelijk en sociaal dorp. Daarnaast bruist de regio als een toonaangevend innovatiekwartier. Leiden Kennisstad is een internationaal centrum van ontwikkeling in sectoren als bio- en health sciences, ruimtevaart, kunstmatige intelligentie en quantumtechnologie. Deze sleutelsectoren bieden werk aan tienduizenden mensen en zorgen voor welvaart in de hele regio. Maar hun impact reikt verder: ze dragen wereldwijd bij aan gezondheid, duurzaamheid en veiligheid.

De realiteit is dat we tegen de grenzen van onze mogelijkheden aanlopen en dat nog te veel ondernemers en ZZP'ers vastlopen. Ze worden geconfronteerd met een overbelast elektriciteitsnet, ruimtetekort, uitblijvende vergunningen door beklemmende stikstofregels, personeelsschaarste en een hoge regeldruk.

D66 wil deze obstakels doorbreken. We zetten in op slimme oplossingen om bedrijventerreinen beter te benutten. We kiezen voor groene groei en werken aan een ondernemersklimaat waarin innovatie en samenwerking tussen overheid, onderwijs en ondernemers centraal staan. Onze kracht is dat ondernemers, vakmensen en onderzoekers samen nieuwe ontdekkingen doen. Hier hebben we de banen van de toekomst en kun je als bedrijf talent vinden. Met een regionaal stagebureau brengen we talent en ontwikkelkansen bij elkaar. D66 wil samen met de regio bouwen aan een groene, eerlijke en sterke economie.

Doelstellingen

- Zorg voor een bloeiende middenstand en levendigheid.
- Waardoor onze kennis en ons vakmanschap.
- Geef ondernemers vertrouwen en creëer ruimte.
- Topsectoren zijn de toekomstbestendige economische motor.

5.1 Zorg voor een bloeiende middenstand en levendigheid

n winkelcentra verdienen lokale ondernemers hun boterham en zorgen ze voor levendigheid, gemak en noodzakelijke levensbehoeften. In die wisselwerking ziet D66 Leiderdorp de sleutel voor samenwerking en succes.

- Samen met winkeliersverenigingen, omwonenden en maatschappelijke initiatieven willen we de **levendigheid in het dorp en de winkelgebieden vergroten** door meer activiteiten, evenementen en andere initiatieven toe te staan. Dit kan alleen in goed overleg met de omwonenden. De gemeente pakt een actieve rol als makelaar om de levendigheid in en rond de winkelgebieden te stimuleren.
- D66 staat voor een **schone, veilige en goed toegankelijke openbare ruimte**. De gemeente gaat samen met winkeliers, ondernemers en gebruikers aan de slag met de kwaliteit van de buitenruimte in winkelcentra en bij bedrijventerreinen.
- Wij willen in het dorp bij de winkelcentra een **mix van winkels, horeca, cultuur en groen**, zodat het in die gebieden altijd fijn vertoeven is en er altijd wat te doen is.
- D66 wil **meer openbare toiletten** in het dorp, bijvoorbeeld in de Bloemerd, ook voor mensen met een beperking.
- D66 wil blijven investeren in **toerisme**. De regio is met de fietsroutes door de Leiderdorpse polders, de historische Leidse binnenstad, het strand en de vele culturele instellingen door de hele regio zeer aantrekkelijk voor toeristen. Wij waken tegen overtoerisme. De regio moet ook bewoonbaar blijven voor inwoners.
- D66 wil een herontwikkeling van de **Baanderij, WOON** en de **Winkelhof** met ruimte voor wonen, werken, winkelen en gezelligheid.
- Wij stimuleren levendigheid door **extra marktkramen** op de Statendaalder, bij de Santhorst en de Baanderij toe te staan.

5.2 Waardeer onze kennis én ons vakmanschap

D66 zet in op een economie die kansen biedt voor zowel praktisch opgeleide vakmensen als theoretisch opgeleide denkers. In onze economie werken onderzoekers, kinderhartchirurgen en Leids Instrumentenmakers samen aan het kloppende hart van ons bestaan.

- D66 wil dat Key Region Leiden een **'Nobel'-prijs voor het vakmanschap** in onze Leidse regio organisereert, een prijs om 'makers' te waarderen.
- D66 Leiderdorp wil met de marketing van onze Key Region (voorheen Economie 071) volop aandacht voor **denkers, zorgers en makers**. Deze drie categorieën zijn het fundament voor het succes van onze regionale economie.

- D66 steunt het regionale initiatief voor een **regionale ontwikkelingsmaatschappij Bedrijventerreinen** om letterlijk ruimte te maken voor kennis en vakmanschap.
- D66 wil dat de gemeente volop blijft investeren in de samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven voor meer stageplekken en technische instroom. Daarom willen wij een **regionaal stagebureau** oprichten dat bemiddelt tussen stagiair en opdrachtgever. Stages zijn onmisbaar voor een goede opleiding en voor doorstroming naar bedrijven.
- Wij vinden het belangrijk dat startende ondernemers in samenwerking met PLNT Leiden begeleiding kunnen blijven krijgen bij **het starten van een eigen bedrijf**. D66 Leiderdorp steunt deze regiofunctie van PLNT Leiden.
- D66 Leiderdorp wil aansluiten bij het project "**Leren met de Stad**" en het uitbreiden met "**Leren met het Dorp**". Hierbij gaan maatschappelijk organisaties en studenten om aan de slag met maatschappelijke vraagstukken (door middel van een stage of afstudeeropdracht).

5.3 Geef ondernemers vertrouwen en creëer ruimte

Ondernemers moeten kunnen ondernemen zonder onnodige bureaucratie. D66 pleit voor een mensgerichte overheid die vergunningverlening versnelt en ondernemers ondersteunt bij verduurzaming en digitalisering.

- D66 wil **één ondernemersloket** waar elke ondernemer voor alle vragen terecht kan. D66 wil een **vast ambtelijk contactpersoon** voor een ondernemer.
- D66 Leiderdorp wil **voldoende capaciteit voor het verlenen van vergunningen** binnen de gestelde termijnen. Daarnaast wil D66 een onafhankelijk meldpunt waar verbeterpunten over het vergunningsproces binnen komen.
- D66 wil de **samenwerking tussen gemeenten verbeteren** om schaarse ruimte slim te benutten. Hiervoor richten we een regionale ontwikkelmaatschappij bedrijventerreinen (ROM-B).
- D66 wil bedrijven ondersteunen bij de **energietransitie** (duurzaamheidsscans, stadsverwarming, realistische milieumaatregelen). Deze ondersteuning wordt via het ondernemersloket geboden.
- D66 wil bevorderen dat er meer **energiegemeenschappen** komen die gezamenlijk op één aansluiting elektriciteit afnemen. Hierdoor is aansluiting en uitbreiding mogelijk ondanks de netcongestie. Bedrijven lenen zich makkelijker voor een proef dan woningen.
- D66 wil beter gebruik van schaarse ruimte voor bedrijven, zoals door het wegnemen van belemmeringen voor hoogbouw op bedrijventerreinen. D66 toetst bij alle hoogbouw op hoogwaardige architectuur en zorgt voor **levendigheid, toegankelijkheid en groen op straatniveau**. Daarmee sluiten we aan op de menselijke beleving en ontwikkelen we de karakteristieke uitstraling van onze gemeente. We willen geen anonieme blokken die oude wijken overschaduwen.

- D66 wil MKB ondersteunen bij **veilige digitalisering**. Het ondernemersloket is ook hier het eerste aanspreekpunt voor hulp en advies.
- D66 wil **ruimte maken voor innovatieve bedrijven** op toekomstbestendige bedrijventerreinen. De regionale ontwikkelingsmaatschappij gaat hier bij helpen.
- D66 gaat voorop in een ambtelijke en bestuurlijke **cultuurverandering**, waardoor we op basis van minder regels in samenspraak met ondernemers en omwonenden kijken naar wat wel kan.
- D66 wil meer aandacht voor **ondermijning en criminaliteit**. Ondernemers moeten zich voldoende beschermd voelen om verdachte situaties te melden. D66 wil een campagne over Meld Misdaad Anoniem en ondernemers kunnen een training krijgen om weerbaarder te worden.

5.4 Topsectoren en sterk onderwijs zijn samen de toekomstbestendige economische motor

De Leidse regio heeft een sterk profiel als innovatie-ecosysteem met sectoren zoals biosciences en gezondheid, ruimtevaart, AI en kwantumtechnologie. D66 wil investeren in deze huidige en toekomstbestendige economische motor als fundament voor onze bestaanszekerheid de komende decennia. Voor elke inwoner en ondernemer, zowel hier als in de regio.

- D66 staat voor een gemeentete overstijgende economische identiteit voor de Leidse regio onder de noemer **Key Region Leiden**.
- Voortzetten en versterken van de samenwerking binnen Key Region Leiden (oude: Economie071) en uitbreiden naar een **Economic Board** met meer slagkracht.
- Met de gemeenten uit de Leidse regio investeren we in een gezamenlijke regiomarketing om **investeringen, talent** en **bedrijven** aan te trekken. Dit is het zogenaamde 'Brainport'-effect.
- D66 vindt een krachtige lobby richting Den Haag en Brussel onmisbaar. Daarom investeren we met de Leidse regio in een **sterke gezamenlijke lobby**.
- De **aanpak van het elektriciteitsnet** is een topprioriteit om economische groei mogelijk te maken. D66 wil voldoende ambtelijke capaciteit vrijmaken om proactief in te zetten op het aanwijzen van locaties voor elektriciteitshuisjes en -stations.
- Door de sterke nadruk op bioscience ziet D66 de Leidse regio als **ideale vestigingsplaats** voor alle bedrijven die in dit medtech-ecosysteem passen. In de Leidse regio moeten we samenwerken om die bedrijven naar onze regio te halen. In Leiderdorp willen wij daarom investeren in een Vitaliteitsboulevard en WOON met versterking van het zorgkarakter.

Hoofdstuk 6

Wij laten niemand vallen: een vangnet dat werkt voor iedereen

Niemand laten vallen: een vangnet dat werkt voor iedereen

Je voelt je pas echt thuis als je mee kunt doen in de samenleving en niet belemmerd wordt door geldzorgen. Dat je vrij kunt leven omdat je weet dat er steun is als het nodig is. Steun die toegankelijk en effectief is, maar die ook vertrouwen geeft. Iedereen heeft immers behoefte aan vrijheid en verantwoordelijkheid over zijn eigen keuzes en zijn eigen leven.

Een deel van onze inwoners lukt dat nauwelijks door armoede of schulden. De gevolgen zijn ingrijpend: bestaansonzekerheid tast de gezondheid en eigenwaarde aan. Het leidt tot eenzaamheid en kansenongelijkheid. Kinderen die opgroeien in armoede lopen een grotere kans om later zelf in geldzorgen te raken.

D66 werkt aan een vangnet voor iedereen. Wij strijden voor het doorbreken van een spiraal van armoede die generatie op generatie wordt doorgegeven. We zijn voor een gemeente die inwoners ondersteunt wanneer dat nodig is - toegankelijk, effectief en zonder onnodige bureaucratie. We zetten extra in op eenvoudige hulp bij geldproblemen, investeren in preventie en maken het inwoners makkelijker om weer grip te krijgen op hun situatie. Dat doen we in nauwe samenwerking met de omliggende gemeenten. Omdat inwoners door de regio bewegen en medemenselijkheid niet stopt bij de gemeentegrens.

Doelstellingen

- Wij helpen maximaal bij het voorkomen van schulden.
- Zorg voor brede ondersteuning en eenvoudige regelgeving.
- D66 regelt werkende manieren om mensen structureel uit de armoede te helpen.

6.1 Wij helpen maximaal bij het voorkomen van schulden

Het verliezen van je baan. Geen geld meer hebben voor de rekeningen of voor eten. Het is een nachtmerrie voor iedereen. D66 zet in op ruime voorlichting en vroegtijdige begeleiding bij het voorkomen van problematische schulden. Voorkomen is altijd beter dan genezen.

- Preventie begint ermee dat iedereen in staat is zelf verantwoorde keuzes te maken. Niet iedereen heeft dat van huis uit meegekregen of lukt dat zonder hulp. D66 wil dat er een **gratis cursus** beschikbaar komt voor inwoners over hoe je verantwoord om kunt gaan met geld. Via de cursus moet het mogelijk worden concreet advies en persoonlijke tips te krijgen.
- D66 wil dat op de **basis-** en de **middelbare school** aandacht is voor omgaan met geld, het doen van belastingaangifte en het omgaan met overheidsinformatie. Daarin moet aandacht zijn voor de (schijn)wereld op sociale media. Soms zien dingen er mooier uit dan ze zijn. De gemeente kan die cursussen voor de scholen betalen.
- Er worden **ervaringsdeskundigen** ingezet in de preventie, signalering van, en begeleiding bij armoede en schuldhelpverlening.
- Laagdrempelige en goed bereikbare hulp bij de gemeente is essentieel. D66 wil dat er **één loket** komt waar inwoners zich kunnen melden en persoonlijk in contact kunnen komen met de gemeente. Inwoners krijgen een vast contactpersoon die hen helpt.
- In het geval van financiële problemen moet er ook aandacht zijn voor problemen op andere leefgebieden, zoals **huisvesting, mensen ontmoeten en gezondheid**. De schuldhelpverlening werkt daarom nauw samen met de wijkteams, brede welzijnsorganisatie en andere partners. Er is dan aandacht voor het hele huishouden.
- De beste manier om schulden te voorkomen is een stabiel inkomen uit werk. Naast inkomen biedt werk zingeving, sociale betrokkenheid en menselijk contact. D66 wil dat de gemeente doorgaat met het **begeleiden** van zoveel mogelijk mensen naar passend werk of dagbesteding. Ook het volgen van een opleiding kan een manier zijn om mee te doen in de samenleving.

6.2 Zorg voor brede ondersteuning en eenvoudige regelgeving

Geldproblemen geven stress. Meer dan normaal is het nodig dat we mensen begeleiden en de ingewikkelde wereld van de ambtenarij en schuldhelpverlening simpel houden.

- Elke inwoner dient ongeacht de woonplaats in de Leidse regio te worden ondersteund. Verschillen op basis van gemeentegrenzen zijn onwenselijk en moeilijk uit te leggen. D66 streeft ernaar dat in de Leidse regio inwoners met **dezelfde menselijke maat** op basis van dezelfde regels voor uitkeringen en armoede worden behandeld. Als iemand verhuist binnen de regio, gaat de nieuwe gemeente op de oude voet verder.

- D66 wil **ongelijke behandeling om gelijke kansen** te realiseren. Bewoners die net een steuntje meer nodig hebben worden op maat geholpen.
- Gemeentelijke belastingen moeten eenvoudiger **per maand** kunnen worden betaald in plaats van in acht termijnen.
- De verschillende armoederegelingen komen samen in één **Meedoen Budget**. Mensen krijgen op deze manier meer overzicht over hun inkomen en kunnen hun eigen keuzes maken. De gemeente kan hier maatwerk leveren, zonder dat het betuttelend wordt. Onderdeel van het meedoenfonds is een **kindpakket**, dat enkel beschikbaar is voor zaken ten gunste van het kind, zoals sport, spel of andere activiteiten.
- De **garantieknop** zorgt dat iemand die kort na een uitkering zijn/haar baan verliest, weer snel en eenvoudig bijstand krijgt. Dit is ongelooflijk belangrijk om mensen het zelfvertrouwen te geven weer aan het werk te gaan. D66 gaat hiermee door.
- Handhaving gaat altijd met een **menselijke maat**. Iedereen mag fouten maken en krijgt dan een tweede kans. Bij misbruik of fraude wordt er meteen doorgepakt.

6.3 D66 regelt werkende manieren om Leiderdorpers structureel uit de armoede te helpen

Inwoners met een laag inkomen of hoge schulden moeten gewoon mee kunnen doen in Leiderdorp op hun eigen manier, met hulp van een gemeente die faciliteert en zo min mogelijk drempels opwerpt. D66 zet in op gelijke kansen voor iedere inwoner. Het gemeentelijk vangnet moet erop gericht zijn iedereen zoveel mogelijk in staat te stellen die kansen te pakken. D66 wil daarvoor gebruik maken van bewezen effectieve methodes en ruimte laten voor innovatie.

- Begin 2026 wordt in Leiden en Leiderdorp de **Sleutelpas** ingevoerd voor toegang tot cultuur, sport en andere activiteiten in de regio. D66 wil deze pas voor de hele Leidse regio invoeren en het aantal deelneempunten uitbreiden. Iedereen kan een pas kopen; mensen met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum krijgen hem gratis.
- Inwoners met een beperkt inkomen krijgen begeleiding en subsidie bij het isoleren van hun woning, zodat hun maandelijkse **energiekosten omlaag** gaan.
- D66 wil dat de gemeente gaat werken met saneringskredieten bij problematische schulden. De gemeente neemt de schuld op zich en de inwoner krijgt met zijn gezin **een nieuwe start**.
- De gemeente maakt een duidelijk beleid over de **kwijtschelding** van lokale lasten. Voorkomen moet worden dat mensen door de lokale belasting in nog grotere problemen komen.

- Het is voor ieders gezondheid belangrijk regelmatig op controle langs te gaan bij de **tandarts**. Dat je weinig geld hebt mag dan geen probleem zijn. D66 verkent manieren om dure mondzorg toegankelijker te maken voor mensen met weinig geld.
- Er bestaat helaas zoiets als een “armoedeval”: het feit dat als je net te veel verdient je buiten alle regelingen valt. Die overgang zou **meer geleidelijk** moeten worden gemaakt. Bij het opstellen van regelingen dient er rekening gehouden te worden met dit fenomeen. Daarom willen we dat het bereik van ondersteuningsregelingen voor mensen met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum blijvend wordt verhoogd.
- Bij de uitvoering van sociale regelingen is er **speciale aandacht voor kinderen en gezinnen**. We moeten alles op alles zetten zodat ‘gelijke kansen voor iedereen’ ook geldt voor mensen met een lager inkomen.
- De individuele begeleiding van **langdurig werklozen** naar een nieuwe baan werpt zijn vruchten af. Omdat werk voor iedereen belangrijk is om mee te doen in de samenleving gaat D66 hiermee door.

Hoofdstuk 7

Onderwijs, Kunst en Cultuur maken mensen

Onderwijs, Kunst en Cultuur maken mensen

Of je nu opgroeit, studeert of werkt, de basis moet goed zijn en de omgeving moet inspireren. Dat betekent: kansen om je talenten te ontdekken, mogelijkheden om jezelf voortdurend te ontwikkelen en een leefomgeving die je doet dromen over nieuwe wegen. Onderwijs, kunst en cultuur dagen uit en geven iedereen de kans om het maximale uit zichzelf te halen. Ze dragen de belofte van de grote gelijkmaker in zich: dat je kansen niet afhangen van waar je wieg stond.

Maar die belofte wordt nu nog lang niet altijd waargemaakt. Niet iedereen gaat naar school of komt in aanraking met boeken, muziek, dans en spel. Jongeren onder de 18 hebben niet altijd een plek waar ze met elkaar leuke dingen kunnen doen. Een strak keurslijf maakt het moeilijk om jezelf te zijn en mee te gaan in een ingewikkelde samenleving. Verouderde schoolgebouwen hebben geen ruimte voor zorg en versteende schoolpleinen zijn te warm of dagen niet uit om te stoeien en te spelen. De culturele sector en de nachthoreca staan onder druk en zijn daardoor niet voor iedereen bereikbaar.

D66 doorbreekt dit: Onderwijs en cultuur zien wij niet als een ladder, maar als een waaier van mogelijkheden. D66 zorgt dus voor goede samenwerking tussen scholen en instellingen. Samen komen we tot vernieuwing en dat is nodig om de uitdagingen zoals klimaat en vergrijzing aan te kunnen. Het dorp is ons klaslokaal waar we met elkaar ontdekken en oplossingen bedenken.

Wij subsidiëren het Jeugdfonds voor Sport en Cultuur zodat ieder kind maximale kansen krijgt voor inspiratie en ontwikkeling. Wij werken aan groene schoolpleinen en schoolgebouwen die klaar zijn voor een rijke schooldag. Wij maken ruimte voor makers en levendigheid. We versoepelen regels voor evenementen die plezier geven en verbinden door openingstijden te verruimen, het geluidslimiet te verhogen en cultureel ondernemerschap te benutten. Voor onze vrijwilligers en mantelzorgers spreken we grote waardering uit.

Doelstellingen

- Meer gelijkheid in het onderwijs door een Rijke Schooldag.
- De veilige, gezonde en toegankelijke school als basis voor elk kind en jongere.
- Pak laaggeletterdheid aan en verklein zo de ongelijkheid in de samenleving.
- Een conciërge op elke school vergroot de veiligheid op scholen.
- Zorg voor de jeugd!
- Zet in op een leven lang leren zodat talent niet verloren gaat.
- Bevorder praktisch en praktijkgericht onderwijs en ondernemerschap in het onderwijs.
- Behoudt het culturele aanbod in de Leidse regio en investeer in evenementen.
- Versterken van eerlijk en inclusief ondernemerschap in de culturele sector.
- Kunst en cultuur toegankelijk voor iedereen.

7.1 Meer gelijkheid in het onderwijs door Rijke Schooldag

D66 vindt het belangrijk dat een schooldag uit meer bestaat dan lezen, schrijven en rekenen. Een rijke schooldag biedt elke leerling een springplank voor ontwikkeling en daarmee helpen we de ongelijkheid te verkleinen. Wij gaan uit van de behoefte van het kind, zodat die op het eigen niveau uitgedaagd wordt.

- D66 ondersteunt het geven van **sportles, muziekles en/of theaterles** op scholen. Bij het bouwen van nieuwe scholen of het plannen van verbouwingen, maken we hiervoor ruimte vrij.
- Zwemles is een cruciaal onderdeel van de opvoeding. D66 wil dat de gemeente onderzoekt of **schoolzwemmen** weer ingevoerd kan worden. Scholen moeten hierbij ontzorgd worden in plaats van dat er werk bij komt. Voor zwembaden kan deze investering bijdragen aan een gezondere financiële situatie.
- D66 wil voor ieder kind een **gratis ontbijt en huiswerkbegeleiding** aanbieden op basisscholen en in het voortgezet onderwijs.
- Wat digitale vaardigheden betreft, sluit het onderwijs aan bij de online leefwereld van kinderen en jongeren. Met **kunstmatige intelligentie (AI)** wordt bewust en verantwoord omgegaan.

7.2 De veilige, gezonde en toegankelijke school als basis voor elk kind en jongere

D66 blijft zich inzetten voor de verduurzaming van schoolgebouwen. Een goed schoolgebouw draagt bij aan de onderwijskwaliteit en is de basis om inclusief onderwijs en de rijke schooldag te realiseren. Daarbij verliezen we niet uit het oog dat een school ook veilig en toegankelijk moet zijn. Iedereen moet mee kunnen doen.

- D66 investeert in de **verduurzaming van schoolgebouwen**. Nieuwe gebouwen zorgen voor frisse lucht en ruimte voor beweging. D66 diende in 2020 al een motie in voor energieneutrale schoolgebouwen. Nu gaan we een stap verder. Voor onze leerlingen en voor het klimaat. D66 wil dat de schoolgebouwen energieplus worden en dat omwonenden in de vorm van een energieproject bij de school betrokken worden.
- Elke school heeft een **groen schoolplein** met veel schaduw nodig. Dit voorkomt hittestress en het overlopen van regenwater. Groene pleinen zijn fijnere plekken om te spelen en dragen bij aan ontspanning en bescherming tegen zon of regen.
- D66 zet in op langdurig investeren in (verouderde) schoolgebouwen. Volgens het goede voorbeeld van de gemeente Amersfoort maken we een planning over renovatie en nieuwbouw voor de komende tientallen jaren, zodat scholen weten waar ze aan toe zijn en kinderen altijd in een **leefbaar en gezond schoolgebouw** les hebben.

- Scholen zijn met de fiets en lopend te bereiken via **veilige fiets- en looproutes**. De maximumsnelheid in de bebouwde kom wordt verlaagd naar 30 kilometer per uur. Bij scholen worden de schoolzones uitgebreid, en daarin geldt een snelheid van 15 km/u.
- Er moeten **voldoende plekken** zijn om je fiets op een goede manier te stallen. Dus zonder dat de fiets beschadigd raakt, gestolen wordt of een lekke band oploopt. D66 Leiderdorp wil inventariseren bij elke school welke maatregelen hiervoor nodig zijn.
- Scholen zijn ook **toegankelijk voor kinderen met een beperking en/of chronische ziekte**. Iedereen moet mee kunnen doen. Wij willen een makkelijk en snel inzetbaar budget met een vliegende brigade voor kleine praktische dingen. Zij kunnen binnen een week een stoepje handiger maken, tegels recht leggen, of een helling aanleggen.
- D66 vindt het belangrijk om het **speciaal onderwijs** te behouden, voor die leerlingen die het echt nodig hebben.
- D66 wil dat de **conciërge** op de middelbare school behouden blijft.

7.3 Pak laaggeletterdheid aan en verklein zo de ongelijkheid in de samenleving

Het aantal laaggeletterden neemt toe en zorgt voor meer ongelijkheid in de samenleving. D66 wil extra inzet op de aanpak van laaggeletterdheid.

- D66 wil dat op basis- en middelbare scholen meer aandacht wordt besteed aan **lezen en schrijven**. Iedereen moet bij het verlaten van school Nederlands kunnen lezen, spreken en schrijven. Dit lukt niet zonder inzet van de ouders. Wij moedigen hen aan thuis te lezen en actief te worden in de schoolbibliotheek.
- De gemeente moet aan de slag met een **Taalakkoord**. D66 denkt dat laaggeletterdheid onder de beroepsbevolking teruggedrongen kan worden als bibliotheken, taalhuizen, sociale diensten en werkgevers goed samenwerken.
- Wij willen dat de bibliotheek op school beschikbaar komt zodat **taalcoaches** taalachterstanden snel kunnen aanpakken.

7.4 Zorg voor de jeugd!

Opgroeien en opvoeden is in deze tijd soms een uitdaging. D66 wil voorkomen dat kleine vragen en zorgen leiden tot grote problemen. Daarom is het belangrijk dat er een goede samenwerking is binnen de regio en tussen onderwijsinstellingen, jeugdzorg en de gemeente zodat kinderen en jongeren zo goed mogelijk mee kunnen blijven doen op school en in de samenleving.

- Er is bij iedere professional die met kinderen werkt structurele aandacht voor de **mentale gezondheid van leerlingen** (signalering en aanpak). De gemeente bevordert dit.
- Niet ieder kind heeft jeugdzorg nodig. Kinderen moeten vrij zijn om zichzelf te zijn. Systemen, omgangsvormen en procedures moeten zo zijn dat er ruimte is. Dit voorkomt **onnodige jeugdzorg**.
- Kinderen en ouders met vragen over opgroeien en opvoeding kunnen zonder indicatie terecht bij het **basisaanbod** van jeugdhulp. Daar worden zij zo snel mogelijk en binnen de afgesproken termijnen geholpen.
- D66 Leiderdorp wil dat de gemeente drempels wegneemt om zorgen te uiten. Bijvoorbeeld door na schooltijd jeugdconsulenten **spreekuur** te laten houden op de school zelf.
- D66 zet in de hele regio in op de **kwaliteit en effectiviteit van de jeugdzorg**. We kijken daarbij niet alleen naar de instroom, maar ook naar de uitstroom: niet langer behandelen dan nodig en effectief is. We willen verder meer preventie en meer en betere samenwerking tussen partners in het sociale domein bij de ondersteuning aan inwoners. De stem van de kinderen en ouders speelt daarin een belangrijke rol.
- Wanneer bij de zorg voor kinderen met ernstige problematiek meer zorgverleners en instanties (onderwijs, zorginstellingen, justitie) betrokken zijn, ligt de nadruk op het **netwerk van het kind** en minder op de keten van instanties. In die samenwerking zijn zo weinig mogelijk formele drempels en alle betrokkenen spreken dezelfde taal. De gemeente stimuleert deze werkwijze.
- Op hun **18e verjaardag** komen jongeren in een ander zorgregime terecht. D66 wil dat hun verjaardag er niet toe leidt dat zij niet meer de goede zorg krijgen. Daarom heeft de gemeente tijdig aandacht voor de overgang van regime en de impact op de jongere. Desnoods kan de jeugdzorg langer doorgaan.

7.5 Zet in op een leven lang leren zodat talent niet verloren gaat

D66 is ervan overtuigd dat wie goed onderwijs kan volgen, meer kansen krijgt. Door een levenlang te leren bouw je je talenten uit en vergroot je je kansen op de arbeidsmarkt. Dat draagt bij aan (jouw) brede welvaart en dat van de Leidse regio.

- D66 is **trots** op de scholen, het MBO, HBO en de Universiteit in de Leidse regio. We willen door met bestaande samenwerkingen tussen de gemeenten, met werkgevers, MBO, HBO en de universiteit (Kennisstad).
- D66 is voor een gemeente die inclusief onderwijs stimuleert en die zich inzet tegen **voortijdige schoolverlaters**. Er komt een fonds waaruit de extra hulp kan worden betaald voor kinderen die wegens persoonlijke problematiek achter blijven lopen. Ook zij verdienen een startkwalificatie.

- De handhaving van het **leerrecht** moet niet pas beginnen als de problemen al heel groot zijn, maar juist als problemen nog voorkomen kunnen worden. D66 vindt dat Bureau Leerrecht ook moet gaan helpen bij het voorkomen van uitval.
- D66 wil dat de gemeenteraad **elk jaar** met de scholen in het basis- en voortgezet onderwijs om tafel gaat om inzicht te krijgen in wat er goed gaat, wat er nodig is en wat er beter kan.
- Er moet extra geld beschikbaar komen voor **bij- en omscholingstrajecten** voor werknemers, werkzoekenden en zelfstandigen. Ongeacht niveau en leeftijd. D66 wil dit samen doen met werkgevers en onderwijsinstellingen. Met name leer- en ontwikkeltrajecten worden gestimuleerd die aansluiten bij behoeften op de arbeidsmarkt.
- Wij willen een **regionaal stagebureau** oprichten dat bemiddelt tussen stagiair en opdrachtgever. Stages zijn onmisbaar voor een goede opleiding. Voor bedrijven zijn stagiairs de werknemers van de toekomst. Natuurlijk doet de gemeente dit samen met bedrijven binnen Leiderdorp, de regio en de onderwijsinstellingen.
- De gemeente is ruimhartig in het toekennen van opleidingsbudgetten voor **kansrijke beroepen**. Dit zijn beroepen met een grote kans op een baan na het afronden van de opleiding.

7.6 Bevorder praktijkonderwijs en ondernemerschap in het onderwijs

De Leidse regio heeft een uitstekende reputatie op het gebied van kennis, innovatie en vakmanschap. Er is een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor start-ups, kennisintensieve bedrijven en organisaties. D66 wil deze kracht verder versterken, samen met de onderwijspartners, het bedrijfsleven en publieke organisaties. We willen versterking van het praktijkonderwijs en ondernemerschap binnen het onderwijs in de Leidse regio.

- D66 roept scholen op in de '**Week van het Ondernemen**' ondernemers uit te nodigen om hun verhaal te vertellen aan basis- en middelbare scholieren. Deze mensen zijn inspiratie voor succesvol ondernemerschap.
- D66 wil een '**Nobel'-prijs voor het vakmanschap** in onze Leidse regio organiseren. Dat is een prijs om 'makers' te waarderen.
- De gemeente moet meewerken aan goede contacten tussen **praktijkonderwijs** en **ondernemers**. Het regionaal stagebureau kan hieraan bijdragen. Alleen zo kunnen samen de grote transities op het gebied van energie, duurzaamheid en digitalisering het hoofd bieden.
- De gemeente werkt mee aan meer stageplekken door zich op te werpen als **praktijkleerplek** en ook **MBO-traineeships** aan te bieden.
- In de praktijk zijn vaardigheden waardevoller dan een opleidingsniveau. De gemeente wordt **voorloper** in het uitdragen daarvan, door bij de werving van stagiaires en medewerkers vooral te focussen op vaardigheden en kwaliteiten.

7.7 Behoud het culturele aanbod in de Leidse regio én investeer in evenementen

De Leidse regio kent een groot en gevarieerd cultureel aanbod. Cultuur geeft ontspanning en plezier, stof tot nadenken, kansen voor ontwikkeling en verbinding tussen mensen. Daarom werken we met de sector hard aan het bekender en toegankelijker maken van onze Sterrentuin en hiermee onder andere de bibliotheek en het filmhuis Dat vraagt van de gemeente een meerjarige en betrouwbare financiering.

- D66 wil dat er een **volwaardige bibliotheek** in Leiderdorp blijft. Wij willen dat uitbreiden tot cultureel centrum voor leren en ontmoeten. Wij willen de mogelijkheden in de Sterrentuin verbeteren, zodat er mogelijkheden zijn voor films vertonen, voorstellingen of muziekoptredens geven en theater- of danslessen.
- Er moeten meer mogelijkheden voor **evenementen** komen. Dit kan alleen op basis van duidelijke voorwaarden en als er rekening wordt gehouden met de omwonenden.
- D66 wil dat alle **jongeren** binnen en in de buitenlucht voldoende plekken in Leiderdorp hebben waar zij samen kunnen komen zonder te worden weggejaagd. Met de jonge vrouwen uit Leiderdorp gaan we in gesprek om zo ook de buitenruimte in te richten naar een plek die voor hen fijn is.
- D66 wil dat er op deze plekken “laagdrempelig” toezicht is om te zorgen voor een **veilige omgeving** voor onze jongeren.
- D66 droomt van een **openluchtpodium** in het dorp. Op deze manier wordt muziek, kunst en cultuur zichtbaar voor het brede publiek. Wij vinden de Houtkamp de perfecte plek.
- Via de impuls geldenregeling maken we geld vrij om **eenmalige evenementen en voorstellingen** te realiseren.
- De viering van **3 oktober is en blijft een regionaal feest**. D66 ziet ook het belang van de gebeurtenissen die in Leiderdorp hebben plaatsgevonden tijdens het ontzet te belichten en wil hier meer aandacht voor. Voor kinderen in de regio is het Leidens ontzet al een regionaal evenement. D66 pleit ervoor om dit evenement breder, van jong tot oud, in de hele regio te vieren.
- D66 vindt dat de gemeente meer geld moet uitgeven aan cultuur. Wij willen het **cultuurbudget ophogen**. Cultuur vormt het cement van onze samenleving waarin iedereen vrij moet zijn om te maken en te ervaren.
- D66 Leiderdorp wil **investeren in lokale kunstenaars en jongeren** de ruimte geven om elektriciteitshuisjes en de tunnels in het dorp te verfraaien met streetart, zodat kunst en cultuur zichtbaar en beleefbaar worden in onze leefomgeving.

- Invoering van de **2%-regeling** zorgt ervoor dat bij iedere grote investering 2% van het budget aan (beeldende) kunst wordt besteed. Dat is goed voor onze buitenruimte, leefbaarheid en het stimuleren van het kunstenaarschap.

7.8 Versterken van eerlijk en inclusief ondernemerschap in de culturele sector

Cultuur is het voedsel voor het brein. Makers in de culturele sector zijn ontzettend belangrijk. D66 wil makers helpen een eerlijke boterham te verdienen. Cultureel ondernemerschap wordt door ons gestimuleerd.

- D66 Leiderdorp zoekt naar fysieke ruimte voor makers. Deze **broedplaatsen** zijn van groot belang. We kijken daarbij welke slimme combinaties gemaakt kunnen worden met wonen, onderwijs en werken en willen ruimte zoals kerken en buurthuizen gebruiken voor makers.
- Culturele instellingen in de regio worden **meerjarig gefinancierd**. Deze investeringen geven de instellingen duidelijkheid en versterken de sociale samenhang, het welzijn van inwoners en de economische aantrekkingskracht van onze regio.
- Door collectieve promotie van kunst- en cultuuraanbod gericht op de inwoners van de regio én het aanjagen van cultureel toerisme wordt de grote **culturele waarde** van de Leidse regio verder bekend. Dit levert meer bezoekers en unieke voorstellingen op.
- D66 streeft naar **kansengelijkheid voor alle (amateur)kunstenaars**, dus ook de kunstenaars met een andere culturele achtergrond en de kunstenaars met een beperking. We zorgen ervoor dat subsidieregelingen ook voor hen begrijpelijk en toegankelijk zijn.
- Ten behoeve van **eerlijk en inclusief ondernemerschap** stelt de gemeente bij meerjarige subsidies aan evenementen en instellingen de eis dat de Fair Practice Code, de Code Governance Cultuur en de Code Diversiteit en Inclusie worden nageleefd.
- D66 Leiderdorp kiest ervoor om kunstenaars en creatieve makers te betrekken bij thema's zoals ruimtelijke ordening, duurzaamheid en sociale cohesie. Vanwege hun talent om vraagstukken op een 'eigen' wijze te beoordelen en van commentaar te voorzien, kunnen zij **innovatieve oplossingen en frisse inzichten** bieden.
- Wij zien kans voor culturele ondernemers door erfgoed en cultuur een speerpunt van het **economisch beleid** te maken. Want cultuur en erfgoed trekken bezoekers en bedrijven naar de Leidse regio.

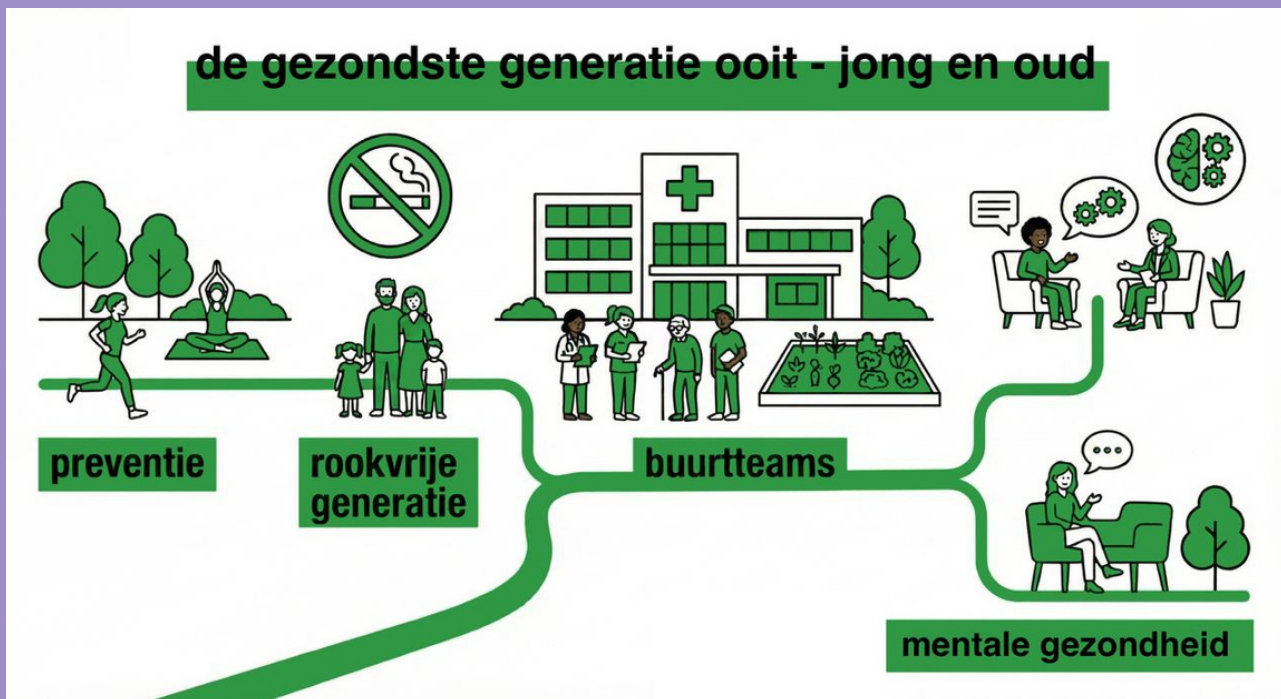
7.9 Kunst en cultuur toegankelijk voor iedereen

We vinden dat iedereen mee moet kunnen doen in de maatschappij, dus ook op het gebied van kunst en cultuur. We zetten in op betere financiële toegankelijkheid van het cursusaanbod en stimuleren instellingen die een divers en inclusief jaarprogramma bieden.

- Via BplusC is er een groot aantal **muzikale en culturele cursussen** beschikbaar. D66 Leiderdorp wil bij lessen voor kinderen alleen de materiaalkosten in rekening worden gebracht.
- Cultuureducatie moet onderdeel zijn van het basis- en voortgezet onderwijs. D66 stimuleert inclusieve activiteiten waarbij **jongeren zelf kunnen meedoen**.
- De gemeente moet **scholen** ondersteunen bij het aanbieden van kunst en cultuur aan hun leerlingen. Scholen zullen informatie verstrekken over subsidieregelingen van de gemeente.
- D66 wil dat er in Leiderdorp wekelijks activiteiten georganiseerd worden voor **jongeren onder de 18 jaar**. Zij moeten kunnen feesten, dansen, zingen en muziek maken.
- De gemeente vraagt elke vier jaar aan de **jongerenraad** welke behoefte en plannen zij zien voor culturele activiteiten voor jongeren. Er wordt vooraf bekendgemaakt hoeveel geld er beschikbaar is, zodat de plannen ook uitgevoerd kunnen worden.
- Inwoners moeten de mogelijkheid krijgen om zelf **gemeentelijke monumenten** te nomineren, zodat cultuurhistorisch waardevolle plekken behouden blijven.

Hoofdstuk 8

Werken aan de gezondste generatie ooit

Werken aan de gezondste generatie ooit

Een gezonde samenleving begint bij gezonde mensen. Iedereen wil zich graag fit en vitaal voelen, zonder stress en met genoeg energie voor elke dag. En als je zorg nodig hebt, wil je die snel en dichtbij, zonder moeilijke regels of lange wachtlijsten. Zorg hoort op de juiste plek te zijn, met mensen die je kennen en begrijpen, zoals de huisarts. Zo voel je je gesteund, in elke fase van je leven.

Maar dit is lang niet altijd het geval. Ons zorgstelsel staat onder druk. Het tekort aan zorgprofessionals groeit, terwijl er meer vraag is door vergrijzing en het stijgende aantal mensen met chronische aandoeningen. Ook kinderen en jongeren lopen steeds meer vast door een overbelaste jeugdzorg. Tegelijkertijd maken ongezonde voeding, te weinig beweging en toenemende psychische klachten het moeilijker om gezond te blijven. Dat moet anders. We geloven in positieve gezondheid als leidraad.

D66 zet in op de gezondste generatie ooit. Een gezonde samenleving begint met voorkomen dat mensen ziek worden. Daarom investeren we in preventie. Sport en beweging worden toegankelijk voor iedereen — ongeacht leeftijd, inkomen, beperking of achtergrond. Sterke verenigingen spelen hierin een sleutelrol: het zijn plekken waar mensen samenkomen, werken aan hun gezondheid en bouwen aan sociale verbinding. We zetten in op zorg die past bij wat mensen nodig hebben: toegankelijk, dichtbij, persoonlijk en klaar voor de toekomst. Wij benutten alle kennis over gezondheid vanuit het Leiden Bio Science Park voor onze inwoners.

Doelstellingen

- Iedereen moet kunnen bewegen en sporten.
- Sterke sportverenigingen staan aan de basis van succes.
- Topsport vergt topsteun!
- Een leven lang gezond.
- Zorg is altijd in de buurt.
- Wij zorgen voor onze mantelzorgers!

8.1 Iedereen moet kunnen bewegen en sporten

Bewegen is goed voor de gezondheid, het geeft ontspanning en plezier, kansen voor ontwikkeling en het zorgt voor verbinding tussen mensen. Goede en toegankelijke sportvoorzieningen vragen om slimme investeringen en samenwerking in de Leidse regio. Sporten stopt immers niet bij de gemeentegrens.

- D66 wil dat de gemeenten in onze regio samenwerken en hun **sportaanbod op elkaar afstemmen**. In een team bereik je meer.
- Bij het plannen van nieuwe accommodaties en renovaties wil D66 kijken naar de **behoefte en spreiding** over de regio.
- Bij het gebruik en de verdeling van sportaccommodaties kunnen verenigingen veel meer **samenwerken**. De gemeente moet overleg en afstemming tussen verenigingen stimuleren. Zo gebruiken we de voorzieningen optimaal en heeft iedereen een eerlijke kans.
- **Tijdelijke blaashallen** kunnen helpen om in de winter meer ruimte te bieden. D66 wil duidelijke regels voor de financiering en plaatsing van deze hallen.
- D66 wil dat kinderen al vroeg met sport in aanraking komen. Sport moet onderdeel zijn van het basis- en voortgezet onderwijs. D66 stimuleert inclusieve activiteiten waarbij **jongeren zelf verschillende sporten kunnen oefenen**.
- De gemeente moet **scholen** ondersteunen bij het aanbieden van sportles aan hun leerlingen. Scholen zullen informatie verstrekken over subsidieregelingen van de gemeente.
- Sport en musea zijn altijd **toegankelijk voor kinderen**. D66 blijft het Jeugdfonds Sport en Cultuur ondersteunen, zodat de contributie, materialen en toegang ook betaald worden voor kinderen uit gezinnen die het minder breed hebben.
- D66 is blij met initiatieven die zorgen voor een **inclusieve, positieve en veilige omgeving** tijdens het sporten. Wij vinden het thema Sociaal veilige sport uit het sportakkoord II en een initiatief zoals veilig sporten in Leiden van groot belang voor Leiderdorp en de regio.
- Individueel sporten is belangrijk en heeft ook goede voorzieningen nodig. D66 Leiderdorp wil daarom dat de gemeente zorgt voor **betere hardlooproutes** en **meer watertappunten**. Wij willen dat er in de Bloemerd een trainingsparcours in de open lucht wordt gemaakt.

8.2 Sterke verenigingen staan aan de basis van succes

Sportverenigingen spelen een belangrijke rol in ons dorp. Het is de plek waar je mensen ontmoet, waar je steun vindt en waar je samen prachtige resultaten haalt. En het is er natuurlijk ook heel gezellig. Als de sportverenigingen fit zijn, dan zijn hun leden dat ook! D66 werkt daar hard voor.

- D66 wil een **eerlijk sportbeleid** dat alle sportverenigingen gelijke kansen biedt om zich te ontwikkelen en subsidies en ondersteuning eerlijk verdeelt.
- D66 wil onderzoeken of **gelijke kansen** voor mannen en vrouwen in (top)sport een criterium kan zijn bij het verstrekken van subsidies aan sportverenigingen.
- D66 wil dat de **kosten** die de gemeente rekent **aan de sportverenigingen maximaal** met de inflatie meestijgen. Als we de kosten voor de verenigingen laag houden, kan de contributie ook laag blijven.
- De gemeente moet wat D66 betreft verenigingen financieel helpen bij het **isoleren van hun accommodaties**. Als er minder energie verspild wordt, gaan de kosten omlaag.
- Iedereen heeft meer ruimte nodig, maar die **ruimte is schaars**. D66 wil dat de bestaande sportaccommodaties, sporthallen en -velden blijven bestaan en deze waar mogelijk uitbreiden. Dit geldt met name voor de binnen sportruimte. De binnensport loopt letterlijk tegen de muren aan: er is structureel tekort aan zaalruimte.
- Vanwege het **belang voor de samenleving** moet de gemeente verenigingen die het financieel zwaar hebben tijdelijk ondersteunen met subsidie en helpen om een plan voor de lange termijn te maken.
- D66 wil een **speeltuinvereniging** met een speeltuin in ons dorp. Met subsidie en ruimte zorgt de gemeente voor een vliegende start.
- D66 wil dat **openbare ruimtes zoals straten en parken uitnodigen om te bewegen**, met voldoende veilige plekken voor kinderen om te spelen en voor volwassenen om te wandelen, te fietsen en te sporten.

Topsport vergt topsteun!

Topsport inspireert. Het laat zien dat je met doorzettingsvermogen, samenwerking en gezonde discipline fantastische doelen kunt halen. D66 is trots op de topsporters in Leiderdorp en de regio, zoals onze roeiers, hockeyers, zitskiër, voetballers en inline skaters. Hun optimisme leidt ons naar een gezondere toekomst. D66 wil topsporters goed ondersteunen.

- D66 wil de OSF ondersteunen bij het organiseren van jaarlijkse sportprijzen en een regionaal **sportgala**. We willen meer mensen en clubs in het zonnetje zetten en aandacht voor mooie initiatieven in de regio.
- D66 Leiderdorp wil een **walk of fame van onze topsporters** op de Laan van Berendrecht om de kinderen van het dorp te inspireren om te sporten.
- Net als bij de accommodaties voor de breedtesport wil D66 dat topsport(accommodaties) over **de hele regio** verdeeld, ondersteund en georganiseerd worden. Met elkaar bereiken we meer.

- Wij waarderen het werk vanuit het thema Maatschappelijke waarde van topsport (Sportakkoord Leiderdorp II). D66 wil onderzoeken of het mogelijk is aan te sluiten bij het **Topsportfonds** van Leiden en daarmee ook voor de Leiderdorpse topsporters. Topsportfonds Leiden ondersteunt talenten en topsporters om een nog hoger niveau te halen.

8.4 Een leven lang gezond

Een goede gezondheid is niet vanzelfsprekend. Daar moet je hard voor werken. De gemeente kan daarbij helpen met een slimme inrichting van ons dorp, goed beleid en financiële ondersteuning.

- D66 wil dat het college bij elk voorstel aan de gemeenteraad uitlegt waarom dat voorstel de gezondheid van de inwoners verbetert. Op die manier maken we **een betere gezondheid de kern van het gemeentelijk beleid**. Als hiervoor advies wordt ingewonnen, wordt dat openbaar gemaakt.
- De openbare ruimte moet worden ingericht op een manier die **bewegen stimuleert**. D66 wil daarom dat de gemeente zorgt voor onder meer betere hardlooproutes, watertappunten, outdoor gyms en en basketbal-, hockey- en voetbalveldjes.
- Het is belangrijk dat kinderen uitgedaagd worden om te bewegen. Daarom wil D66 Leiderdorp op meer plekken **speelpleintjes** aanleggen die voor zowel meiden als jongens is ingericht.
- Gezond eten helpt om fit te blijven en vermindert het risico op ernstige ziekten. Wat baby's tussen de 4 en 12 maanden lekker vinden, lusten ze later ook graag. Daarom wil D66 dat de gemeente de **Baby Groente Tas** aanbiedt aan alle nieuwe ouders.
- D66 wil **integraal voedselbeleid** en dit meenemen in de omgevingsvisie, waarbij de inzet is om voor elke inwoner duurzaam en gezond voedsel lokaal toegankelijk te maken.

8.5 Zorg is altijd in de buurt

Dat zorg dichtbij huis is, is een essentiële voorwaarde voor fijn wonen én goede zorg. Daarom organiseert D66 zorg dichtbij en maken wij daarvoor ruimte in alle wijken.

- Wij pleiten voor **zorg in de buurt** door middel van laagdrempelige voorzieningen waar inwoners binnen kunnen lopen voor coaching, informatie en een luisterend oor. Indien gewenst zorgen buurtteams voor ondersteuning en hulp bij zorg- en welzijnsvragen. D66 Leiderdorp staat voor een wijkgerichte aanpak: de ontwikkeling en uitvoering van plannen die aansluiten op lokale behoeften.
- D66 maakt **in elke wijk ruimte** voor huisartsen, apotheken, fysiotherapeuten, tandartsen en andere zorg. Ook bij nieuwbouwprojecten wordt hiermee rekening gehouden.
- Onderwijs, sportverenigingen en buurtinitiatieven zijn essentieel voor het vroegtijdig signaleren van problemen bij jongeren. Om die reden is voldoende structurele financiering voor het ondersteunen van jongeren noodzakelijk. Door **krachtige netwerken rondom jongeren** kan de jeugdzorg worden ontlast en krijgen jongeren laagdrempelige steun in hun eigen buurt.

- D66 vindt het belangrijk dat bij jeugdhulp door verschillende organisaties wordt gewerkt aan overzicht om de inzet en de onderlinge samenwerking te versterken. Organisaties moeten elkaar niet tegenwerken en gezinnen moeten hulp krijgen, geen gedoe. Wij willen dat een van de (zorg)professionals optreedt als **regisseur jeugdhulp** en vast aanspreekpunt voor kind en ouders.
- D66 Leiderdorp ondersteunt het initiatief van de **Voorzorgcirkels**, een groep van 8 tot 12 buurtgenoten die vooraf afspreken dat ze op elkaar kunnen terugvallen in tijden van nood. Laagdrempelig en dichtbij. Via de sociale wijkteams stimuleert de gemeente het vormen ervan.
- In een inclusieve gemeente is er ook ruimte voor ouderen met (beginnende) dementie. Wij willen dat Leiderdorp ernaar streeft om een dementievriendelijke gemeente te worden. Zet daarvoor in op **goede zorg en ondersteuning aan dementerenden en hun mantelzorgers**, wees alert op signalen uit de directe omgeving van deze groep en faciliteer gerichte steun aan dementerenden.
- Om **eenzaamheid te voorkomen**, zijn er buurthuizen, bibliotheken, ontmoetingsplekken en gemeenschappelijke activiteiten nodig. De medewerkers van Incluzio zijn hierbij onmisbaar en wij geven hen daarvoor tijd, ruimte en geld.
- Omdat de wereld van zorgaanbieders soms een doolhof lijkt, introduceert de gemeente de **sociale makelaar** bij het bewonersloket. Daar worden inwoners geholpen om passende hulp of zorg te vinden. Als de inwoner dat wil, organiseert de makelaar ook meteen de zorg.

8.6 Wij zorgen voor onze mantelzorgers!

Zorg krijgen is fijn, maar niet altijd makkelijk. Hoe lief en vriendelijk die wijkverpleegkundigen, thuiszorgers en huisartsen ook zijn, er komen vreemden in je huis en aan je lichaam. Mantelzorg kan dan zo fijn zijn. Deze belangrijke en zware taak, verdient onze volle steun!

- D66 is blij dat de Incluzo mantelzorgers helpt! In een **netwerk voor mantelzorgers** en via de **mantelfoon** kunnen ze af en toe even stoom kunnen afblazen en steun vinden. Mantelzorgers zijn onmisbaar. Jaarlijks worden zij uitgenodigd voor een boottocht.
- D66 pleit voor de invoering van een '**mantelzorger van de maand**' in het Leiderdorps weekblad. Met deze kleine gebaren laten de gemeente en de verzorgde weten dat we hen zien en waarderen.
- De gemeente moet mantelzorgers wijzen op de mogelijkheid via de WMO **tijdelijke vervanging of aanvulling** te regelen, zodat de mantelzorger zelf rust kan nemen.
- Zorgprofessionals **werken samen** met mantelzorgers en houden daarbij zoveel mogelijk rekening met de mogelijkheden van de mantelzorger en de wensen van de verzorgde. De gemeente contracteert zorgorganisaties die op deze manier werken.
- In de uitvoering van de WMO wil D66 aandacht voor **zelfregie**. Mensen moeten zo lang mogelijk zelf beslissingen kunnen nemen over hun eigen leven, de vorm van ondersteuning en door wie ze ondersteund worden.

Hoofdstuk 9

De democratie, dat zijn wij

De democratie, dat zijn wij

De democratie, dat zijn wij. De gemeente is immers van en voor ons allemaal. Daarom mogen inwoners verwachten dat de gemeente ze serieus neemt. Inwoners weten vaak zelf goed wat er nodig is in het dorp, hun wijk of buurt. Betrokken inwoners verwachten diezelfde betrokkenheid van de gemeente. D66 wil een gemeente die begrijpelijke taal spreekt, die luistert, die zorgt dat ook jouw belang wordt gezien, eerlijk is over de keuzes die ze maakt, maar ook knopen doorhakt nadat alle belangen goed in beeld zijn gekomen. D66 werkt al jaren aan verbeteringen op dit terrein: wij willen dat de gemeente hier volop mee doorgaat. Verder willen we dat de dienstverlening door de gemeente de mens centraal stelt. Geen van het kastje naar de muur, maar snel, duidelijk en begrijpelijk worden geholpen. Meedenken en servicegerichtheid staan voorop in alles wat de gemeente doet. Wij willen een overheid die inwoners als mens ziet en de menselijke maat terugbrengt, of het nu gaat om e-mails beantwoorden, vergunningen verlenen, uitkeringen of jeugdzorg verzorgen: de inwoner of ondernemer moet centraal staan.

D66 wil ook dat inwoners gebruikmaken van hun stemrecht. Ieders stem telt, en die moet worden gehoord. Maar democratie is meer dan de wil van de meerderheid. Wij vinden het ook belangrijk dat de rechtsstaat wordt beschermd. Dat betekent dat de verantwoordelijkheid die we aan onze bestuurders via verkiezingen toevertrouwen integer wordt uitgeoefend en gecontroleerd wordt. Niet alleen via verkiezingen, maar ook door openbaarheid, vrije lokale pers en een kritische gemeenteraad waaraan verantwoording wordt afgelegd. Individuele rechten van minderheden moeten worden beschermd. Juist in tijden waarin mensen afhaken of zich niet gehoord voelen, wil D66 de democratie naar de mensen brengen en de rechtsstaat versterken — van het gemeentehuis tot in de wijk en in de buurt. Zodat iedereen de kans krijgt om mee te doen.

Doelstellingen

- D66 wil bestuur mét inwoners, organisaties en ondernemers.
- D66 wil dienstverlening die de mens centraal stelt.
- D66 wil de rechtsstaat beschermen.

9.1 D66 wil effectief bestuur mét inwoners, organisaties en ondernemers

D66 staat voor een open bestuurscultuur waarin inwoners vanaf het begin worden betrokken bij belangrijke beslissingen. Investeren daarin leidt tot betere besluiten en meer draagvlak. Inwoners beschikken over kennis en expertise: maak daar gebruik van! Ook voor de hulp die ze nodig hebben. Dat vergroot de kwaliteit en vermindert de kans op procedures. Het gaat dus niet alleen over het vinden van draagvlak voor oplossingen, maar begint al bij de formulering van de probleemstelling en het organiseren van een goed participatieproces. Essentieel daarbij is dat informatie begrijpelijk wordt gedeeld, voor iedereen toegankelijk is, dat duidelijk is wat wel en niet ter discussie staat en hoe besluiten worden genomen.

- Leiderdorp beschikt over een **participatiehandvest** dat onlangs opnieuw is vastgesteld. Bestaande regelingen zijn op initiatief van D66 Leiderdorp aangepast.
- Alle ambtenaren die met participatie te maken hebben, krijgen een **training in participatieprocessen**. Raadsleden worden hierin op aangepaste wijze meegenomen. Ook voor hen is dit relevant in verband met hun verantwoordelijkheden.
- We willen experimenteren met een **Burgerbegroting** of een **wijkbegroting**. Daarbij krijgen betrokken inwoners of organisaties de ruimte om binnen kaders van de gemeente geld te besteden. Dat kan bijvoorbeeld bij wijkontwikkeling een mooi instrument zijn.
- Steeds meer jongeren ervaren politiek als een ‘ver van hun bed show’. Ze willen wél bijdragen, maar voelen zich vaak buitengesloten van echte invloed. D66 wil **jongeren actief betrekken** bij het lokale beleid. We pleiten voor een volwaardige Jongerenraad, met rechtstreekse lijnen naar de gemeenteraad, zodat hun ideeën structureel worden meegenomen.
- In samenwerking met scholen willen we scholieren kennis laten maken met **politiek en burgerschap**: niet alleen via lessen, maar ook door deelname aan debatten of simulaties van raadsvergaderingen. Bestaande initiatieven worden beoordeeld en voortgezet. Denk aan de **jeugdgemeenteraad** en de **jeugdburgemeester**. Wij willen dat elke jongere in de gemeente weet hoe ze de gemeenteraad en wethouders kunnen benaderen.
- D66 is voor een **raadplegend of beslissend referendum** over vragen die duidelijk gesteld kunnen worden. Daarom evalueren en actualiseren we de referendumverordening. Dit doen we natuurlijk in samenspraak met de samenleving!
- D66 staat voor een gemeente die bij het maken van beleid, het uitvoeren van plannen of het handhaven van regels **altijd eerst in gesprek gaat** met de bewoners en ondernemers, voordat bevoegdheden worden ingezet.

- **De stad, het dorp en de wijk in.** Democratie floreert als volksvertegenwoordigers zichtbaar zijn. D66 vindt dat raadsleden door moeten gaan om inwoners op te zoeken: naar buurthuizen, scholen, ondernemers, en sportverenigingen, maatschappelijke instellingen en zorg.
- De verschillende fracties van D66 in de regio willen 1 x per half jaar **regionaal vergaderen** om zó samen te werken aan de belangen van inwoners en ondernemers: zij gebruiken de regio als één gebied, zonder grenzen.
- Binnen D66 Leidse regio zijn er D66-themacommissies die fungeren als **actieve denktanks** waarin inwoners, experts en raadsleden samen optrekken. Ze verrijken het debat en versterken de morele en inhoudelijke basis van ons raadswerk. Het staat leden en inwoners vrij om hier aan deel te nemen.

9.2 D66 wil een betere dienstverlening

Inwoners maken elke dag gebruik van of zijn zelfs afhankelijk van diensten van de gemeente. Uitkeringen krijgen, een paspoort vernieuwen, informatie opvragen, e-mails en brieven schrijven, huisvuil ophalen, een vergunning aanvragen. Zij willen niet van het kastje naar de muur worden gestuurd. Zij willen op tijd antwoord en willen begrijpen wat de gemeente schrijft en wat de gemeente doet. Zij willen tijdig een vergunning om een bedrijf te starten of een woning te verbouwen. Wij willen dat iedereen met respect, tijdig, begrijpelijk en behoorlijk wordt behandeld.

- Elke gemeente formuleert een **handvest dienstverlening** “de menselijke maat centraal”. Die moet zowel fysiek als digitaal laagdrempelig en begrijpelijk zijn zodat inwoners en bedrijven en organisaties snel en goed geholpen worden bij vergunningen, informatieverzoeken en uitkeringen. Het moet mogelijk zijn een ambtenaar aan de lijn te krijgen die de zaak behandelt. De menselijke maat staat centraal.
- Ambtenaren worden getraind in wat **goede bejegening** van inwoners betekent en hoe je als organisatie leert. Dit maakt ook deel uit van het systeem van personeelsbeoordeling en -ontwikkeling.
- Wij openen een **kastje-muur-loket** bij de gemeente, zodat er een plek is waar je als inwoner in ieder geval geholpen wordt. Wij starten een proef waarbij 100 inwoners een **persoonlijke ambtenaar** bij de gemeente krijgen die zorgt dat hun vragen op de juiste plek komen en beantwoord worden. Als dat werkt, krijgt iedereen een persoonlijke ambtenaar.
- Een overheid die je niet kunt bereiken, is geen betrouwbare partner. D66 wil een gemeente die fysiek én digitaal laagdrempelig is. Wijkregisseurs en projectleiders moeten herkenbaar en bereikbaar zijn en blijven. Daarom investeren we in vast werk bij de gemeente en **vaste aanspreekpunten** zodat bewoners te maken hebben met bekende gezichten die het dorp én de wijk echt kennen.

- D66 wil één **ondernemersloket** waar elke ondernemer voor alle vragen terecht kan. D66 wil experimenteren met een **vast ambtelijk contactpersoon** voor een ondernemer.
- E-mails, chatberichten en brieven worden **tijdig en begrijpelijk** beantwoord. Vergunningen worden tijdig afgegeven. Via een volgsysteem kun je nagaan hoe het met je aanvraag voor bijvoorbeeld een bouwvergunning gesteld is (vergelijkbaar met het volgsysteem voor bestellingen).
- Het **Leiden International Centre** is het centrale contactpunt voor internationals en expats die vragen hebben over een of meer gemeenten in de Leidse regio, onderwijsinstellingen (zoals de British school), huisvesting en dergelijke.

9.3 D66 wil de rechtsstaat beschermen

Wij willen een bestuur dat integer en duidelijk is en verantwoording aflegt. Wij waarderen open en transparante bestuurders die staan voor hun verantwoordelijkheid. Fouten maken mag, eerlijk zijn moet. Onze bestuurders en volksvertegenwoordigers oefenen verantwoordelijkheid uit namens ons. Wij willen dat daarop controle is, dat er verantwoording is.

- Een gezonde democratie rust op het fundament van dualisme. College en raad hebben verschillende rollen en dat moet zichtbaar blijven. D66 wil dat fracties verdeeld kunnen stemmen en raadsleden zelfstandig hun afweging kunnen maken — ook binnen coalitieafspraken. Een **onafhankelijke en kritische raad is essentieel**. We willen een professionele, constructieve relatie tussen raad en ambtenaren. Duidelijke rollen, open communicatie en wederzijds respect zijn hierbij leidend. Ambtelijke informatie en technische ondersteuning bij bijvoorbeeld amendementen wordt zo veel mogelijk ter beschikking gesteld aan raadsleden.
- **Openheid:** informatie moet in beginsel voor iedereen toegankelijk zijn, en makkelijk raadpleegbaar. Via klassieke kanalen en via social media. Wij vragen het college eenmaal per jaar verslag te doen over de naleving van de Wet open overheid en de snelheid van de behandeling van verzoeken.
- D66 vindt lokale **onafhankelijke media en rechtspraak** belangrijk. Uitspraken van rechters moeten gerespecteerd worden.
- De structuur van het lokale bestuur moet voor inwoners te volgen zijn. Onder andere de gemeenteraadsleden kunnen helpen om dit steeds weer uit te leggen. Op de site en op andere manieren wordt **uitgelegd hoe de gemeente werkt**.
- D66 wil **minderheden beschermen** en discriminatie tegengaan. **Radicalisering** willen we tegengaan door vroegtijdige signalering via hulpverleners, onderwijs en zichtbare politie in de wijk.
- D66 vindt het belangrijk in **actie** te komen als de rechtsstaat in de knel komt.

Hoofdstuk 10

Sterk door samenwerking: regionaal versterken van lokale kracht

Sterk door samenwerking: regionaal versterken van lokale kracht

Leiderdorp maakt net als de gemeenten Katwijk, Oegstgeest, Leiden en Voorschoten deel uit van de Leidse regio. Elk van deze gemeenten heeft een eigen karakter en identiteit die herkenbaar is voor haar inwoners. D66 vindt het belangrijk dat dit behouden blijft.

Tegelijkertijd zien we veel uitwisseling tussen de gemeenten. Mensen wonen in de ene gemeente, werken in de andere, gaan elders sporten, winkelen of ontspannen. Daarom is samenwerking tussen gemeenten essentieel. De afgelopen jaren zijn hierin al belangrijke stappen gezet. Op terreinen als mobiliteit, economie, onderwijs, jeugdzorg en duurzaamheid wordt er al intensief samengewerkt binnen de Leidse regio, met Leiderdorp en op grotere schaal binnen Holland Rijnland. De Leidse regio staat voor grote uitdagingen zoals energietransitie, klimaatverandering, mobiliteit en woningbouw. Individuele gemeenten kunnen deze vraagstukken niet alleen oplossen. Regionale samenwerking is noodzakelijk om deze uitdagingen het hoofd te bieden.

D66 wil deze samenwerking voortzetten en verder verdiepen. Soms betekent dat volledige overdracht van taken, zoals bij belastinginning. Soms plant de regio gezamenlijk, maar voeren de gemeenten lokaal uit, zoals bij woningbouw. En soms maken we gezamenlijk beleid en kopen we samen diensten in. Regionale samenwerking is ook belangrijk om investeringen aan te trekken die de hele regio vooruit helpen — zoals de ontwikkeling van Key region en Brainport Leiden.

Daarom pleit D66 voor een flexibele, taakgerichte samenwerking. Per opgave kiezen we de vorm die het meeste oplevert voor inwoners en ondernemers. Ook voor een sterke gezamenlijke lobby bij provincie, het Rijk en Brussel is een goede samenwerking belangrijk. Denk aan geluidsoverlast rondom Schiphol of hoogwaardig en toegankelijk openbaar vervoer door de hele regio. Een sterke regio is ook noodzakelijk voor onze positie ten opzichte van de ons omringende metropoolregio's Amsterdam-Schiphol en Rotterdam-Den Haag. D66 staat voor een sterke regio zonder de lokale kracht uit het oog te verliezen.

10.1 Samen komen we verder!

D66 vindt **regionale samenwerking belangrijk** om te bereiken dat

- kosten worden bespaard,
- investeringen worden aangetrokken waarvan de hele regio profiteert en
- inwoners in de regio in gelijke gevallen gelijk worden behandeld,
- voorzieningen op het terrein van bijvoorbeeld cultuur en sport beter worden verdeeld over de regio,
- woningen en infrastructuur goed worden gepland en georganiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

- D66 wil dat gemeenteraden per taak aangeven wat ze verwachten van de samenwerking en hoe ze de controle daarop inrichten. **Lokale controle en sturing** blijft essentieel.
- D66 wil dat gemeenten in hun besluitvorming rekening houden **met elkaar** en elkaars sterke punten benutten.
- Wij spreken af dat de D66-fracties in de gemeenteraden met elkaar contact houden en **samenwerken** bij de voorbereiding en uitvoering van besluiten.
- D66 wil dat bij regionale samenwerking **goede dienstverlening** aan burgers en bedrijven centraal staat. We sluiten aan op hoe ondernemers en inwoners de regio dagelijks gebruiken.

Hoofdstuk 11

Financiële uitgangspunten

Financiële uitgangspunten

Een gezonde financiële huishouding is de basis voor goed lokaal bestuur. Elke euro die de gemeente uitgeeft, moet bijdragen aan een duurzame, leefbare en sociale stad en regio. D66 kiest voor solidariteit, transparantie en toekomstgericht investeren. Wij willen dat de begroting structureel sluitend is, zonder bezuinigingen op de fundamenten van onze samenleving: duurzaamheid, leefbaarheid en sociale zekerheid.

De inkomsten van gemeenten bestaan grotendeels uit het gemeentefonds, subsidies, lokale belastingen en opbrengsten uit grondexploitaties en dividenden. Met de herziening van het gemeentefonds gaat de gemeente Leiden erop vooruit, terwijl Leiderdorp en andere buurgemeenten inleveren en scherpere keuzes moeten maken. Dat vraagt om zorgvuldige afwegingen, vooral bij voorzieningen als sporthallen, zwembaden en buurthuizen.

Wij willen werken volgens **goede financiële spelregels**:

- Investerings worden vooral gericht op toekomstbestendigheid;
- Belangrijke voorzieningen blijven behouden;
- Er wordt realistisch geraamd voor de begroting (geen 'lucht' in de budgetten);
- Meevallers vallen vrij naar de algemene middelen; tegenvallers worden opgevangen in het eigen begrotingshoofdstuk; de gemeente kan hier -goed gemotiveerd- van afwijken;
- Subsidies zijn geen recht en worden in principe alleen verstrekt voor een afgebakende periode en als de ontvanger aantoonbaar bijdraagt aan gemeentelijke doelen. Bovendien gebeurt de verstrekking van alle subsidies in openbaarheid en volgens dezelfde beleidsregels.
- De gemeente brengt financiële risico's en beheersingsmaatregelen in kaart.

Op financieel gebied bereikt D66

- **Een structureel gezonde begroting en buffers:** we zorgen voor een meerjarenbegroting die structureel sluitend is en bouwen reserves op om schokken op te vangen.
- **Solidariteit tussen gemeenten:** voorzieningen worden zoveel mogelijk gedeeld. Alle gemeenten dragen bij aan voorzieningen die buiten de eigen grenzen gebruikt worden, voor zover dat niet vanuit het gemeentefonds wordt vergoed. Bij de voorbereiding en planning van die voorzieningen worden andere gemeenten vroegtijdig betrokken.
- We onderzoeken hoe we onze gezamenlijke **financiële weerbaarheid** kunnen versterken.
- **Transparantie en verantwoording:** inwoners moeten eenvoudig kunnen zien waar hun belastinggeld naartoe gaat. We vergroten inzicht door helder te communiceren en te verantwoorden.
- **Eerlijke lastenverdeling:** de lasten worden zo verdeeld dat mensen met een smalle beurs niet onevenredig zwaar worden geraakt. We zetten in op ruimhartig gebruik van kwijtscheldingsregelingen voor deze doelgroep.
- **Duurzaamheid, leefbaarheid en sociale zekerheid gaan voor:** als er gekozen moet worden, verhogen we liever de belastingen dan dat we bezuinigen op deze kernwaarden.
- **Stimuleren van duurzaamheid:** we stimuleren het maken van duurzame keuzes door voorlichting en financiële prikkels o.a. in afvaltarieven.
- **Investeren in de toekomst:** we investeren gericht in woningbouw, verduurzaming en vergroening, verkeer en vervoer, en onderwijs. Daarbij benutten we innovatieve financieringsvormen zoals revolverende fondsen, zodat opbrengsten uit duurzame investeringen opnieuw kunnen worden ingezet.
- **Bescherming van kwetsbaren:** uitkeringen en andere ondersteunende maatregelen blijven op peil. We kijken daarbij niet alleen naar de instroom, maar ook naar de uitstroom: niet langer behandelen dan nodig en effectief is. We willen verder meer preventie en meer en betere samenwerking tussen partners in het sociaal domein bij de ondersteuning aan inwoners. De stem van de kinderen en ouders speelt daarin een belangrijke rol.
- **Regionale samenwerking:** Door samen te werken kunnen we het potentieel van de hele regio benutten om het leven van iedereen in de Leidse regio beter te maken. Door samenwerking besparen we kosten, kunnen we meer geld aantrekken en kunnen we gericht investeren in de ontwikkeling van bijvoorbeeld het brainport. We stellen hierbij duidelijke plafonds zodat gemeenten zeggenschap houden.

- **Voorzieningen zorgvuldig afwegen:** elke gemeente bepaalt welke voorzieningen prioriteit hebben en zoekt combinaties waar mogelijk, zoals het delen of samenvoegen van sport-, cultuur- en maatschappelijke voorzieningen.
- **Publiek geld = publieke waarde:** opbrengsten uit deelnemingen, grondexploitatie of dividenden zetten we uitsluitend in voor maatschappelijke doelen zoals duurzaamheid, leefbaarheid en sociale zekerheid.
- **Digitale efficiëntie:** we investeren in digitalisering en efficiënte processen, zodat we middelen vrij spelen voor voorzieningen en ondersteuning van inwoners.
- **Kostenbewuste subsidies:** subsidies toetsen we periodiek op effectiviteit. Wat niet meer bijdraagt aan maatschappelijke doelen, wordt afgebouwd.
- **Duurzaam en sociaal inkopen:** bij aanbestedingen kijken we niet alleen naar prijs, maar ook naar maatschappelijke en ecologische waarde.
- **De inwoner wordt betrokken:** inwoners krijgen meer invloed op de begroting, bijvoorbeeld via participatief budgetteren voor wijkprojecten en voorzieningen.

Onze drijfveren

Samen zorgen we voor vrijheid

‘Je bent pas écht vrij als iedereen vrij is.’

Vrijheid betekent dat iedereen zichzelf mag zijn, mee mag doen en een stem krijgt. Vrijheid is niet alleen voor een paar mensen, maar voor ons allemaal. Daarom laten we niemand vallen. We helpen elkaar en zorgen dat verschillen ons sterker maken. Vrijheid bestaat juist dankzij die verschillen. Daarom strijdt D66 altijd voor gelijke kansen en gelijke rechten – voor iedereen, overal.

Vrijheid vraagt verantwoordelijkheid

Vrijheid kan niet zonder zorg voor elkaar. Je eigen keuzes maken betekent ook rekening houden met anderen. Daarom beschermen we onze democratie en verzetten we ons tegen ongelijkheid, discriminatie en uitsluiting. Vrijheid betekent ook dat we goede wetten en regels hebben die voor iedereen werken. Zo bouwen we aan een samenleving met solidariteit en rechtvaardigheid.

Vrijheid voor de toekomst

Vrijheid is niet alleen voor vandaag, maar ook voor morgen. De keuzes die we nu maken, bepalen of onze kinderen en kleinkinderen ook vrij kunnen leven. Daarom kiest D66 voor duurzame energie, groene buurten en een gezonde economie die goed is voor mens én natuur. Vrijheid mag nooit ten koste gaan van anderen of van toekomstige generaties.

Vrijheid is ook doen wat juist is

Vrijheid is meer dan doen wat je wilt. Het gaat ook om doen wat juist is. Bij D66 geloven we dat mensen keuzes maken vanuit hun geweten. Dat vraagt moed: eerlijk zijn, verantwoordelijkheid nemen en niet wegkijken. Vrijheid betekent ook ruimte geven aan nieuwe ideeën en aan mensen die initiatief tonen. Zo bouwen we samen aan een samenleving die recht doet aan iedereen.

De belofte van D66

Deze pijlers vormen samen de belofte van D66: een vrije, sociale en toekomstgerichte samenleving, gebaseerd op vertrouwen en respect voor elkaar.

D66 kiest voor een regionaal verkiezingsprogramma dat lokaal herkenbare maatregelen kent, omdat inwoners en ondernemers in de regio wonen en werken over de grenzen van onze gemeenten heen. In dit programma staan onze ideeën: de idealen en de keuzes die ons richting geven. We laten zien wat we zien, wat we willen en wat dat concreet betekent.

Dit verkiezingsprogramma is opgesteld door de Verkiezingsprogrammacommissie van D66 Leidse regio met behulp van vele D66-leden, inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen. Hun enthousiasme werkte aanstekelijk. De VPC is iedereen zeer erkentelijk voor de inzet, gedrevenheid, geduld en goede adviezen. Jullie laten aan alle inwoners van de Leidse regio zien: het kan wél!

D66